

– radom tik porą tuzinų baravykų. Buvo gražu žiūrėti, kaip motina, pamačiusi baravyką, šaukia jauniausiąjį ketverių metų sūnų ir maždaug nurodo, kur esama grybo. Berniūkštis puola rausti samanas ir, radęs grybuką, džiūgauja – ir aš radau, ir aš radau! Džiaugiuosi, kad galėjau praleisti dieną laukuose, miške, tarp javų – pats sau vienas. Taip smagu saulėtoj gamtoj, visur ramu, jauti šventadienio poilsio nuotaiką [...]. Neseniai radau Giovannio Papinio [Džovanio Papinio] tokią mintį: Meilės stoka keičia spalvas ir užtemdo viską, kas pasaulyje atrodo turtingiausia ir linkmiausia. Tiesa! [...] Premijuotame romane „Broliai Domeikos“ meilės nėra. Vaižganto „Pragiedruliuose“ taip pat vaizduojamas lietuvių žemdirbio pasaulis, bet ir meilės yra. Rašai, kad „Panas“ [Knuto Hamsuno romanas] tuo atžvilgiu įdomus. Turiu lietuvišką vertimą, bet dar neskaičiau. [...] Būk sveika, linksma. Jurgis.

Rugpjūčio 30 d., Daukšų vienkiemis, į Kauną: Maryte! Tavo paskutinį laišką iš Palangos gavau jau prieš 10 dienų, tik kažkodėl neatrašiau. Vakar buvau Kaune. Šeštadienį iš vakaro skambinau Tau ir sužinojau, kad esi Pažaislyje. [...] Nemoku rašyti laiškų. Per daug protavimo, per maža natūralumo – lyg koks rašomasis darbas gimnazijoje. Iš viso aš neturiu jokių oratoriškų gabumų ir nuolat atidėliuju bet kokį rašymą – kalbėjimą raštu. 7. IX baigsiu praktiką ir grįšiu namo. Eisim į „Lohengryną“, „Tanhauzerį“! [...] Pats rašyti tingiu, bet gauti laiškus labai mėgstu. Jurgis.

Spalio 4 d. Kaune pasiunčiau Marytei trumputį laišką ant savo studentiškos vizitinės kortelės per Aldoną gimnazijon, į VIII klasę: *Mariuk! Labai džiaugiuos, kad Tu norėtum su manim eiti į operą ryt, bet, deja, šį kartą turiu nuo to atsisakyti. Mat užklupo mane didelė „rugiapjūtė“.* Šeštadienį ar sekmadienį – mielai. Jurgis. 4. X. 1937.

Gruodžio 5 d. Kaune mudu pasisamdėm vežiką su rogėm. Sniegas, žvaigždėtas vakaras – pasivažinėsim aplink Ažuolyną, į Mickevičiaus slėnį. Tą rudenį ir žiemą dažnai susitikdavom, o šį vakarą – meilės prisipažinimas, pirmasis pasibučiavimas. Bet dar ne sužadėtuvės. (Lygiai po 50 metų Marija lankėsi Kembridže [Cambrige; Harvardo universitetas prie Bostono] ir paviešėjo pas mane Arlingtone. Aš jau gyvenau vienas. Priminiau jai *auksinę sukaktį* nuo anos gruodžio 5-tos, nes tą dieną kaip tik buvo gruodžio 5-ta Arlingtone. Patiko, džiaugėsi, kad priminiau.)

#### 1938 METAI

Sausio 18 d. man 20 metų. Vakare rašau jai laišką iš namų A. Fredoje čia pat į Kauną: *Mano mieloji Marute! Rašau, kad Tu mane maloniai prisimini šiandien. Tavo dovana man liks mielas prisiminimas daugelio džiaugsmingų valandėlių, drauge – netikėtas siurprizas [...]. Noriu, kad laikas bėgtų, bėgtų. Dabar man gyvenimas gana pui-*

*kus, bet ateitis – dar puikesnė, viliojanti, paslaptinga. Praleidau šią dieną kaip ir kiekvieną kitą – prie darbo. Anksti išėjęs, tik 10 val. vakaro tegrižau namo – visą laiką fakultete, pietums mieste. Ir tik Tu viena, išskyrus mano namiškius, mane sveikini. Labai, labai ačiū! [...] Tu, žiūrėdama į klaviatūrą, tyliai, švelniai atsakei: „T i k T u v i e n a s“... Tavo Jurgis.*

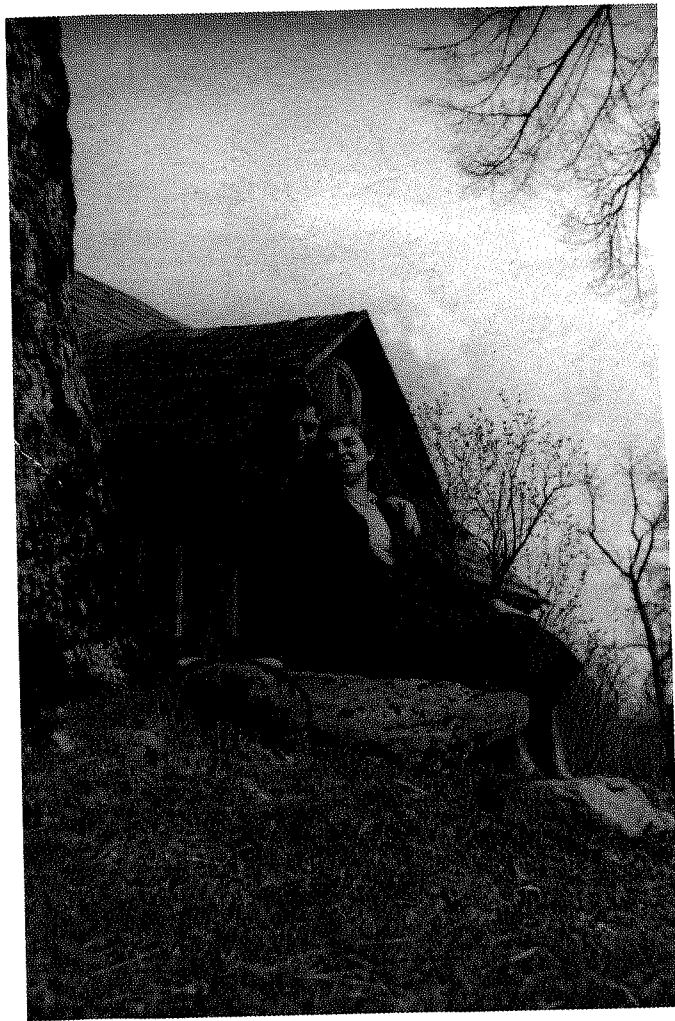
Balandžio 17 d., Velykų rytas Paežeryje. Į Kauną: *Mano mylimoji Marute! Nuvažiavau vakar dviračiu į pajūrį – ir mano nujautimas neapgavo: Tavo laišką radau pašte. Aš netikėjau, kad m a n gali būti skiriamas toks mielas, atviras laiškas. Nejaugi aš to vertas? [...] Ir dar gėlė prie parašo. [...] Turiu prisipažinti, kad šį sykį nesu visai patenkintas: ir per daug vienas esu, ir per daug žmonių aplink, o nėra žmogaus! [...] Jau skaitau „Karo ir taikos“ II tomą. Jaukios šeimyninės scenos (tik jų mažoka), daug paprastų atidengimų, žodžiu, tikras gyvenimas. [...] Aš laikiu šiltų pavasario dienų gegužės mėnesį.*

Tada aš noriu tau kažką svarbaus pasakyti. Ta diena turės būti graži, saulėta, o gamta žaliuos ir žydės. Jau beliko šešios dienos – ir aš vėl būsiu Kaune, su Tavim. [...] Bučiuoju stipriai. Tavo Jurgis.

Balandžio 21 d., ketvirtadienis Paežeryje, į Kauną: *Mano mieloji Marute! [...] Šiandien, ketvirtadienį, gavau, kaip tikėjau, Tavo mielą laišką. [...] Sako, gyvenimas aštrus, ir deja, kaip tik užgavo mane: kad ir koks didelis būtų*



Jurgiui – Marutė. Kaunas, 1938 05 29.



Marija Alseikaitė su Jurgiu Gimbutu, 1937 m.

*noras ir ilgesys, negalėsiu grįžti į Kauną šeštadienį. [...] Ne-trukus čia viską baigsiu ir grįšiu namo gal pirmadienį. [...] Juk tu žinai gerai, Marute, kad taip myliu ir branginu Tave ne tik dėl Tavo puikios išorės, bet ypač dėl Tavo taurios širdies, atviro būdo, drąsaus charakterio, šviesaus proto, gilaus ir išmintingo žvilgsnio į gyvenimą, nuoširdaus lietuviškumo. Bučiuoju Tave saldžiai saldžiai. Tavo Jurgis.*

Gegužės 29–30 d., naktis. Jiesės šlaituose – mano sužieduotuvės. Lakštutės liudininkės. Tik pusantros eilutės dienoraštyje.

Birželio mėnesį Marytė baigė „Aušros“ gimnaziją ir įstojo į VDU Humanitarinį fakultetą. Būsimoji specialybė dar neparinkta, susitikome tautinėje skautų stovykloje A. Panemunėje. Turiu nuotrauką, kur ji su drauge plau-na puodus Nemune.

Kiek leido mano, praktikanto, tarnyba „Maisto“ fabrike, pakeliavom drauge. Buvom Palangoje, čia ji ilgiau atostogavo, Nidoje, Juodkrantėje. [...] Susirašinėjom, kai ji buvo Palangoje, o vėliau – kai aš buvau Paežeryje.

1938. VIII. 3 iš Kauno į Palangą. *Mylimoji Marute! Taip džiaugiuos, kad ir vakar, ir šiandien gaunu iš Tavęs gromatėlę. [...] Jūsų kelionė Nemunu turėjo būti puiki. Šiandien kalbėjau su Tavo mama telefonu ir pranešiau jai, kaip Tau sekasi. Labai džiaugiuos, kad pagaliau radai savo tikrą kelią studijoms. Aš taip nenorėjau, kad pasirinktum mediciną. Vis tektų skubėti, pavargti [...]. Medikų per daug atsakingas ir nervingas dar-*

*bas, vis su invalidais – nusikamuotum, mano brangioji, susentum ne laiku. Negera Tau, jaunai, sakyti: ...viską sugebėčiau mokytis – vidutiniškai, nepasižymėdama. Tai ne tavo balsas! Vyk į šalin! Mes jauni ir stiprūs, ir viskas mums galima ir įveikiama, ir būtina g e r i a u negu kitiems! Nereikia Tau nė aiškinti, kad pasisekimo paslaptis yra pasitikėjimas savimi. Visos aplinkybės ir Tavo būdas sako, kad Tau viskas pasiekama. [...] Puiki Putino mintis: sykį pasiryžęs tu turi ne spėlioti, kas bus, bet dirbti, kad būtų taip, kaip nori. Linkiu tau iš visos širdies pasisekimo pasirinktame kelyje ir – v i s a d b ū s i u s u T a v i m i!*

Iš mano 1938. VIII. 8 laiško Marytei į Palangą: *Gerai, kad vilniečiai (turbūt ekskursija) aplankė Lietuvos pajūrį. Manau, kad daugelis jų pirmą kartą buvo Palangoje. Turbūt patiko? Tiesa, nors ir humanitarė būsi, man lotyniškai nerašyk: turėjau storas knygas vartyti, kol išsiaiškinau tą fama est [lot. gandas yra] Mat aš prastas žemaitis ir lotyniškai nemoku. Vakar nuvežiau abi mamas į Birštoną. Aptarėm ir Palangos reikalą. Atrodo, kad penktadienį važiuojam. [...] Atsivešiu teniso raketę, Tolstojų, Tavo laiškus – ir būsim iki ankstaus antradienio ryto. Įdomu, kad mūsų mamos susibičiuliavo – bučiuojasi, kalbasi apie viską. Tavoji pas mus pietavo ir mano kambary prie Tavo fotografijos ant rašomojo stalo albumus žiūrinėjo.*

Rugsėjo 4 d. rašiau Paežeryje jai į Kauną: *Dar gyvenu knygos „Meilės disciplina“ įspūdžiais. Tat rimta knyga. Pa-*

Marija Birutė Alseikaitė –  
Vytauto Didžiojo universiteto  
pirmo kurso studentė.  
Kaunas, 1938 m.



*brėžiama, kad dažnai patiriamas kūniško pasitenkinimo malonumas darosi vis mažesnis; žinoma, daug moralizuojama, bet tat jau nusistatymo dalykas. Įžangoje parašyta: Mano troškimas išsipildys, jei viena kita susižadėjusių pora, palenkusi ant šių puslapių savo suglaustas galvas, galės išvelgti gerbiamos meilės šventas pareigas ir patvarius atpildus. Man tikrai būtų įdomu pakalbėti laiškais su tavim meilės ir įvairių jos pasireiškimų temomis, nes apie tai kalbėtis gal dar nedirščiau. Šį vakarą, prieblandoje, kalbėjau su vaikų mokytoju filosofijos temomis. Jis mane gerokai apšvietė Aristotelio, Kanto, Spinozės ir kt. klausimais. Minėtasis vaikų mokytojas – tai vyresnio amžiaus studentas, mokytojas Lanskoronskis, pasamdytas mokyti Šimkevičių vaikus namie. [...]*

Po kelių dienų, rugsėjo 8 d., dar vis viešėdamas Pažėryje, laiško pabaigoje rašiau Marytei: *Užtikau labai paprastą jaunatvės nerimo nusakymą: Kam tiek triukšmo? Kam tos pastangos, tas karščiovimasis, tie neramumai, ta mizerija? Juk čia visai paprastas dalykas: tik reikia, kad kiekvienas Jonukas rastų savo Onytę (Schopenhaueris [Šopenhaueris]). Rašyk man neatidėliodama jau į Fredą, kad pirmadienį vakare grįžęs rasčiau Tavo meilią gromatėlę.*

Paskutinis tų metų laiškas Marytei rašytas Kaune lapkričio 22 d. Čia tik kelios ištraukos iš keturių puslapių svajonių ir pamąstymų: *Tiesa, k a r t a i s aš jaučiu daug trūkumų. Norisi pabendrauti su žmonėmis, kuriuos pažįsti iš vaikystės, sekei jų išėjimą į žmones, norisi pasidalyti jų patirtais įspūdžiais. Turiu du nepamainomus draugus, vienas kito neatstojančius – Algį [Šimkų] ir Tutkį [Damijonaitį]. Bet pastaruoju laiku, kai aš nebeskiriu jiems nė kiek laisvalaikio, o darbas jau nebe bendras, jaučiu, kad pradedam tolti. [...] Iki šiol gražiausias savo gyvenimo akimirkas pergyvenau su Tavimi. Niekad neišdils ir nepasens visa virtinė šios vasaros išgyventų sapnų lyg pasakoje: ta lakštingalų naktis prie Jiesios [...]; beribės dausos Nidos kopose, saulėlydis Raganų kalne; atsimeni, kaip džiaugsmingai žygiavom Juodkrantės pušyne, dainavom, briedžių susitikom? Dar mėnesiena, žvaigždynai Palangoje. Ir dar daug kitų saulėtų dienų.*

## 1939 METAI

Įrašiau dienoraštin sausio 31 d., antradienį, 14 val.:

Daug svarbiau laimėti dvasinį atsidavimą (atvirumą, pasitikėjimą) meilėje negu kūnišką ir išorinio gyvenimo bendravimą. Tik tada būsiu tikras, kad esu tikrai mylimas, kai įsitikinsiu gyvenęs bendrą vidinį gyvenimą su ja. Ir tat turi įvykti prieš vestuves – vienintelė garantija, kad visad būsim laimingi.

Marutė staiga ėmė dideliais šuoliais bręsti, formuoti savo būdą ir pažiūras, pervertinti savo nusistatymus. Atrodo, kad ir mudviejų meilė turi iš naujo rasti vietą jos širdyje ir prote. Man kartais atrodo, kad ji mane pralenkia, ir aš nebevertas jos. Tik jos atvirumas gali sugrąžinti mano pasitikėjimą savim. Paskutinį mėnesį mūsų santykiai lyg ir įsipainiojo į formą, išorinį bendravimą. Aš buvau lyg nesavas, kažką klaikau nujausdamas.

Pagaliau šeštadienio vakarą kažkaip pataikiau nusakyti jai savo būklę ir savo nujautimus. Atrodo, kad ir ji panašiai jautėsi, tik dar konkrečiau nesuvokė. [...] Ji verkė vien dėl minties, kad mūsų meilės pagrindas pajudėjo – ir ar ištesės? (Taip spėjau jos mintį.) Užvakar praleidom visą dieną Kertupy. Rogutėmis važinėdami, vėl išsikalbėjome dėl mūsų krizės. Ji prisipažino, kad pastaruoju laiku pajutusi ypatingą norą studijuoti, laikyti egzaminus ir ėmusi abejoti, kad meilė ir šeima gali paglemžti jos

savarankiškumą, trukdyti dirbti, kurti humanitarinių mokslų srityje. [...] Vakare staiga pasigirdo telefono skambutis. Tai ji! – dingtelėjo. Ir tikrai, girdžiu susijaudinusi balsą: *Aš kvaišė... Aš tave baisiai myliu!* – ir daugiau nieko, ragelis padėtas. Tam kartui lyg ir aprimau, nudžiugau, bet vėliau įsitikinau, kad to negana. Ji buvo tą vakarą susijaudinusi, pavargusi ir galėjo taip prasiveržti, pati netverdama iš nerimo, ilgesio ir nesuprantamumo. [...] Jei imčiau klausinėti, gaučiau priverstinį atsakymą, greičiausiai teigiamą, bet tat manęs neįtikintų. Ji pati turi atspėti mano abejones ir jas išblaškyti. O, kad ji žinotų, kaip aš ją myliu ir kaip neatskiriama susaistytas su ja mano gyvenimas. Jei užaina kokia abejonė – tuoj tuo pasidalyti. Jei užaina jausmo antplūdis meilei pareikšti – neužgniaužti jo, bet vėl ir vėl pasisakyti „myliu“! Gal tuo pat metu antrajam kaip tik to trūksta.

Po pusantro mėnesio vėl panašiai rašiau sau (III. 16): Šiomis dienomis esu susijaudinęs, negaliu susikaupti darbui. Nepablogėjo, bet pakito mano santykiai su Marute. Kodėl? Pernai ji buvo gimnazistė. Mane pirmą pažino, aš buvau jos išrinktasis, o pats, tik vėliau geriau pažinęs, pamilau. [...] Dabar visa gerokai pakitę. Ji atrado savo pašaukimą ir visu atsidėjimu jam dirba – kalbotyra, lituanistika. Jau išlaikė 5 egzaminus, visus labai gerai. Pažino daugiau bendraminčių žmonių, daugiau vyrų, kurie dirba toje pačioje srityje. Turi idealizuojamą profesorių – Antaną

Salį. Žodžiu, stovi tikrai ant gero kelio, kaip ir reikia jaunai inteligentei. [...] Pasikeitė, jau ne ta idiliška atvira mergytė, o savarankiška, individuali. O aš likau tas pats: aukščiausiai statau mudviejų meilę, laimingą ateitį, o mano studijos – tik priemonė išeiti į gyvenimą. Neturiu aiškaus pasirinkto kelio – technikos specialybės, nors studijuju gana gerai, esu gabus. Trokštu sąžiningai dirbti tokią darbą, koks būtų naudingas Lietuvos kultūrai. [...] Kas bus? Ar ji visa grįš man, ar aš prisitaikysiu prie to, kad ji tik dalį savo dėmesio skirs meilei, o kita dalimi bus toli nuo manęs?

Mane nuolat nuodija pavydas, jei tik koks man mažiau pažįstamas vyras domisi Marute ar jai kas nors patinka, nors tame nebūtų nė krislo flirto. Vis kovoju su savim sakydamas sau, kad pažįstamų vis vien reikia turėti, tai geriau gerų, patinkančių negu nepatinkančių. [...] Ji su visais gera, maloni, tuoj *tu* vadina, bet ir man tuoj pasisako, kad tas ar tas jai patinkas ar nepatinkas. Tatoi mane ir ramina. [...] Vakar Vokietija okupavo Čekiją – be kraujo, bet prievarta. Mane jaudina, kad negaliu skaičiuoti laikraščių. Tokią kultūringą ir turtingą šalį – taip pažeminti!

Kovo 17 d., penktadienis. Po choro repeticijosėjau su Maryte pasivaikščioti į Vyrauto kalną. Snigo. Lempos nušvietė pasakiškai gražius medžius, apsnigusius. Ši vieta mums labai brangi: pernai Naujųjų metų vakarą čia pra-

leidom brangių meilės valandėlių, taip pat žavingame apsnigusių medžių fone. Pasakiau jai, ką manau apie jos ideologinį susiformavimą, pasikeitimą. [...] Ji prisipažino, kad aš teisingai atspėjęs. Man lyg ir palengvėjo, daug linksmesnis ėjau namo negu užvakar iš teatro po „1831 metai“ dramos.

Kovo 18 d. Buvome Shakespeare'o [Šekspyro] „Makbete“ (Valstybės teatre). Po kelių paveikslų nebegalėjome sekti scenos. Ji jautė ir matė mano nerimą. Ar ji tebemyli mane? Grįžome pas ją į namus ir tyliai susėdome ant sofos, kad mama nepabustų. Ji man nieko neturinti pasakyti... verkia. [...] Grįžtu namo prablaivėjusiomis mintimis. „Jei ji tyli, tai gal ir man tylėti?“

Kovo 19 d. Puikiai pašliaužiojom Panemunėje. Saulė, giedra nuotaika. Jokių abejonių. Po dviejų dienų praradom Klaipėdą, Juodkrantę, Nidą.

Kovo 22 d., trečiadienis. Susitikome prie Žaliojo tilto. Užėjom į mano namus. Parodžiau jai mudviejų būsimųjų Antelkių planą, pasisakiau vieną kitą sumanymą jiems tvarkyti. Jinai lyg ir domėjosi tuo. 44 ha, iš to apie 20 ha miško palei Jūrą.

Balandžio 1 d. Su teta Vanda išvažiavau į Paežerį. [...] Balandžio 3 d. praleidau dieną savuosiuose Antelkiuose. Su entuziazmu tvarkiau sodą, planavau, ką reikės remontuoti. „Kokios gražios apylinkės, toli matyti! Mu-

du su Marute čia ilsėsime, džiaugsime, kursime!“ Per tą savaitę parašiau Marytei tris laiškus į Kauną, gavau du.

Balandžio 2 d. laiškas iš Paežerio: *Vaikų mokytojas išvažiavęs, tai man teko jo kambarys, niekas netrukdo. Šiandien parašiau ilgoką straipsnį apie metalo žaliavos reikšmę ir būklę Lietuvoje ir apie metalo laužo rinkimo organizavimą. [...] Čia kiek neramu dėl per daug artimos vokiečių kaimynystės ir jų neaiškių ketinimų. Vakar išklausu per radiją Hitlerio kalbą: plūsta anglis, giriasi daug gera padaręs Vokietijai. Atbėgėliai iš Priekulės sako, kad ten vokiečiai nesupranta, dėl ko lietuviai bėga iš Klaipėdos: juk jie, vokiečiai, po poros mėnesių perkelsią sieną ne tik už Kauno, bet gal ir už Talino. [...] Antelkiuose dar nebuvo. Važiuosiu ryt dviračiu. Užsuksiu ir į paštą, gal rasiu laišką nuo mergelės mylimos. Sapnuose migdysiu Tave. Tavo Jurgis.*

Balandžio 6 d., antras laiškas iš Paežerio: *Maručiuok, mieliausioji! Pagaliau sulaukiau Tavo laiško, ką tik parsivežiau iš Pajūrio. [...] Įdomi problema yra nustatyti žmogaus tipą. [...] Daug kartų parodžiau Tau, jog ypač gėriuos ir branginu Tavo laisvumą ir natūralumą. Bet nesi Tu ir gaivališkas tipas, kaip kad pamanei. Gerai sakai, kad reikia glaudžios sintezės, tik ne iš dirbtinumo ir gaivališkumo, bet iš žemiškumo ir dvasiškumo. [...] Tu – jauna, ką tik praregėjusi – pamatei, kad žmogus yra labai labai sudėtingas. Ir ieškai tikrojo žmogaus tipo – kartais Tave sužavi vienoks, kitą kartą kiek kitoks, bet vis maždaug tos pačios grupės*

žmogus – gamtos vaikas arba kultūros auklėtinis, kitiems suteikiąs gėrybių, pats laisvas, savarankiškas, nuoširdus. O Tave pačią tuo tarpu skirčiau ne kuriam nors tipui, bet perėinamajai stadijai – sąmoningai formuojies į tokį žmogų, kurio kai ką jau galima numatyti, o dar daug kas nebaigta. [...] Dirbtiniais (nebe tikraisiais žmonėmis) laikau tokius, kurie vergauja papročiams, įstatymams, viešajai opinijai, kurie vis pagalvoja „Ką kiti pamanyt?“, „Ar kas nesupykt?“ [...] Kaip gera, kad pagaliau Tau paaiškėjo, kad dabar visad reiktų stengtis mūsų tokius nedidelius nesusipratimėlius bendriau, psichologiškiau aiškinti. [...] Meilė mus taip glaudžiai jungia, tai kitaip ir negali būti!

Balandžio 7 d. Vėl rašau Marytei iš Paežerio: Šiandien gavau tavo antrąjį laišką – tokį šiltą, natūralų, lauk tą išsiilgtą. [...] Šiandien dar pavasariškiau lauke, o tam atitaria ir augęs ilgesys širdyje, mano brangioji. [...] Jau daug išmokau iš vadovėlio apie automobilį. Matysi, kad mudu puikiai suvaldysim automobilio kaprizus. Baigiau skaityti ir Gogolį. Tai puikiausias satyros ir realizmo šedevras – pati įsitikinsi. [...]

P. S. Radijo neklausau, laikraščių neskaitau – noriu pasiilsėti nuo politikos.

Balandžio 11 d. įrašas mano dienoraštyje, sugrįžus iš 10 dienų atostogų Paežeryje ir Antelkiuose: Vos parvažiavus namo, vakare ji skambina. Einam pasivaikščioti. Kaip džiaugsmingai sutinka ji mane! Taip laukė... Iki nakties

džiaugiamės ir šnekamės, ir myluojamės, ir diskutuojam apie perskaitytas knygas ir politiką. Taip džiaugsmingai steigtą Patriotinį frontą – visų vieningą organizaciją. Tautininkai trukdo. Sako, užteks Šaulių sąjungos. Bet visuomenės nuotaikos ir pasiryžimo niekas nepasiglemš!

Balandžio 17 d. Jau prasidėjo paskaitos. Visą savaitę beveik nieko nedirbau, nes vis susitikdavau su Marute ar ją lankydavau. [...] O su draugais nebesusieinu ir jų nepasigendu. Šįvakar pasivaikščiojau. Ji džiaugsmingai pasakojo planus šios vasaros kelionei į Lenkiją automobiliu. (Keliavom, bet ne automobiliu, o lėktuvu ir traukiniu iš Vilniaus į Varšuvą, niekur kitur. Krokuvos taip ir neaplinkėm.)

Gegužės 19 d. rašiau jai Kaune: Brangiausias mudviejų meilės prisiminimas yra ta valandėlė, kai Tu, pasijutusi nesuprasta savo mamos, man verkdamą guodeisi, vadinai mane tikru ir vieninteliu draugu, aprimai, net pradžiugai. [...] Mūsų sužadėtuvių žiedą dėvesiu tikras, įsitikinęs laiminga ateitimi ir ramia sąžine. Spaudžiu Tave prie krūtinės, bučiuoju stipriai ir linksmi. Tavo Jurgis.

Rugpjūčio 27 d. rašiau iš Mišučių dvaro, viešėdamas pas Mongirdus (prie Kretingos): Kur Tu dingai, mažyte? O čia taip gražu, gera – ir Tu turi čia būti! [...] Jau vėl svajoju apie Kauną – su Tavim. Paskambink man tą Chopino [Šopeno] noktiurną, kur tercės pianissimo, mėnesieną, net ir gedulingą maršą – prisiminsi. Paskaitysim Heine. Ke-



*lionių tuo tarpu nebenoriu, nebent mažų ekskursijų. Parašyk į Paežerį iki šeštadienio.*

Rugsėjo 8 d. mano laiškas iš Paežerio: *Tu moki taip parašyti, lyg pati voke pas mane atskrendi, dvelki tyra, stipria meile. Gerai darai, kad nepersiimi bjaurių žmonių darbais – karu.*

Rugsėjo 15 d.: *M. M. M.!!! Paskaičiau Tavo kortelėse nuomones apie skaitytas knygas. Tu puikiai trumpai sutrauki didelius išpūdžius! Ypač „Motina“, „Kotryna“, „Viena aukštė Amerika“.*

Įrašai dienoraštyje: Rugsėjo 19 d. Marytė dirbo su manim nuotraukas iš mūsų kelionių. Liko nakvoti – pirmą kartą mūsų namuose.

Rugsėjo 20 d. su M. skaičiau jos dienoraštį. Ji taip trumpai ir aiškiai rašo kaip tik tą, kas visad bus įdomu. Svarbiausia – apie nuolatinį susirūpinimą auklėtis, kultūrėti ir dirbti Lietuvos kultūrai. Mudviejų meilė užima daug vietos kiekvienoje mintyje. Ji taip myli mane, o aš vis kartais paabejoju, ar kartais kas nors vertingesnis už mane neužkariaus jos širdutės.

Rugsėjo 24 d., sekmadienis. Su Marute vaikščiujom Aukštuosiuose Šančiuose, stebėjom naujus, švarius kvartalus ir naują gimnaziją. Aplankėm jos pusseserę p. Dočkienę jos sūnaus gimimo dienos proga. Ji, vargšė, vyro apleista gyvena viena su sūnum Justu gimnazistu. Marutė nusprendė studijuoti pagrindiniu dalyku etni-

ką (etnologiją), o šalutiniu – lituanistiką (kalbą ir literatūrą). Jinai labai entuziastiškai, su didele meile studiuoja.

Rugsėjo 25 d. Ji atėjo pas mane. Rinkom obuolius mūsų sode, skaitėm „Naujoje Romuvoje“ Čechovo novelę „Dvikova“, o vakar skaitėm puikų J. Keliuočio straipsnį apie jaunimą, tvarkėm vasaros nuotraukas. Pakeliui į jos namus piktinomės „Lietuvos cukraus“ bendrovės valdyba – valdininkais, kad išnaudojami ūkininkai, o didelis pelnas tenka ir taip jau turtingiems ponams direktoriams.

Rugsėjo 29 d. Po pavykusių egzaminų universitete, jos ir mano, matėm prancūzišką kino filmą „Mirštanti gulbė“. Egzaminams besirengdami, tvarkėm knygas ateičiai. Ji davė įrišti daug savo knygų. Parašė prisiminimus iš gimnazijos, iškritikavo blogus mokytojus. Tai jau nebe pirmas jos straipsnis. Išpūdžiai iš mudviejų kelionės po Vilniaus kraštą buvo išspausdinti „Lietuvos žiniose“ ir sulaukė atgarsio su pagyrimais. Ji rašo nuoširdžiai ir gražia forma.

Rugsėjo 30 d. Ji atėjo temstant. Sėdėjome po šlamančiu medžiu. Buvo labai gera.

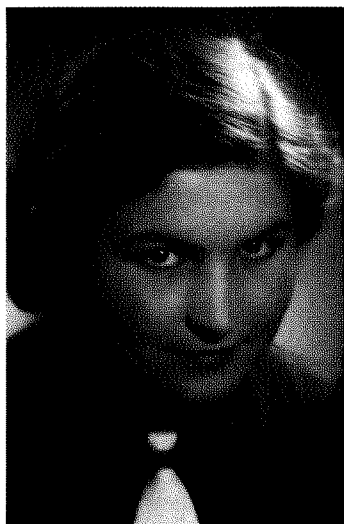
Spalio 8 d., sekmadienis. Šįryt Šimkus nugirdęs per radiją iš Anglijos, kad derybos Maskvoje su Lietuva nesklاندžios. Ryt jau devinta spalio – pažadėtoji „siurprizo“ diena. Kas bus? Buvau *five-o-clocke* pas Marutę – gi-

minės, vienas kitas svečias.\* Ji, kaip paprastai, nekreipia dėmesio į mergaitiškai tvarkingą, kiek papuoštą išorę: suknelė su dėmėmis, laikrodukas nesiderina su apyranke. O jina žino, kad laukiu iš jos nors minimum noro patikti man. [...] Ir savo elgesiu ji vaikiška, nelaisva: užkabina, kas pakliūva, švaistosi, šokinėja, suprask – aš nesivaržau, man nerūpi taisyklės! [...] Visi nuėjom į teatrą – Danutės Nasvytės išraiškos šokio koncertas. Puiku! [...] Neestetškų efektų pilnas „Būgno šokis“ sukėlė nuomonių skirtumą su Marute. Man nepatiko to šokio vyriškas charakteris: moteris graži, o vyriški elementai – kojų žargstyimas – įnešė disharmonijos. Marutė tvirtino, kad tat gražu, nes ji taip jaučianti. [...] Jos autoritetas Meilytė Lukšienė šiuo atveju yra tos pačios nuomonės kaip ir aš.

Spalio 27 d. Parašiau Marytei ilgoką laišką apie mudviejų meilės krizę: *Nejaugi po džiaugsmingiausių pir-*

\* Gyvenant Kaune, kiekvieną savaitę paeiliui, antradieniais, Marijos mamos V. Alseikienės, jos sesers Julijos Biliūnienės-Matjošaitienės ir jų brolio Augustino Janulaičio – Vytauto Didžiojo universiteto profesoriaus – namuose vykdavo vadinamieji *five o'clockai* (penktos valandos arbatos ceremonija). Čia rinkdavosi savi šeimos nariai arba labai artimi draugai pasidalyti politinėmis, mokslinėmis ir kultūrinėmis naujienomis. Susibėgdavo valandai; apsieidavo be didelių vaišių, išgerdavo arbatos, pasikalbėdavo ir išsiskirstydavo. Ši tradicija tęsėsi ir vėliau, jau tarybiniais metais. Tomis retomis progomis, kai iš Amerikos atvažiuodavo Marija, *five o'clockai* vykdavo ne pagal tvarkaraštį ir ne pagal eilę – kiek viešėdavo Marija, kas dieną. Visi trokšdavo su ja susitikti ir pasikalbėti. Meilės Lukšienės žodžiais tariant: „Tai buvo nuostabus bendravimas, puikūs žmonės ir susitikimai, pokalbių temos. Tai buvo pilnatvės laikas.“ (Iš K. Jankauskaitės pokalbio su M. Lukšiene ir I. Lukšaire 2003 09 07.)

*mosios meilės metų būtume pasmerkti nusivylimui ir išsiskyrimui? Nejaugi? Peržiūrėjęs jos laiškus man, įrašiau į tą savo laišką porą ištraukų iš jos: Tu atsiradai, kurs man viską viską atstoji. Tu vienas man esi pasaulyje [iš 1938. IV. 14 lšk. – J. G.]. Aš visai ramiai priimu tavo komplimentus ir jaučiuos be galo laiminga, nes juos tesakai tik Tu vienas [iš 1938. IV. 19 lšk. – J. G.]. Tai buvo dar gimnazistės, vos 17 metų, proveržiai. Dabar jau kitaip – rašiau jai apie jos pasikeitimą, išsilavinimą, pareigos jausmus tautai, darbui. Mano naivios svajonės dirbti už abu, o laisvu laiku džiaugsimės drauge iš tikrųjų buvo egoistiškos. Nesuplanuosi gyvenimo. Žalias, sentimentalus buvau ir aš tada. Rašiau savo laiške jai: Aš būdavau kartais nusiminęs. Tu norėdavai pataisyti mano nuotaiką išdykavimais pagal savo nuotaiką. O mama, kai aš nuliūsdavau, pažvelgdavo skaidriai į akis – ir man tuoj linksma, nes pajuntu meilę su dideliu gerumu. Užbaigiu laišką jos pačios žodžiais, parašytais man kiek anksčiau, rugsėjo pirmąją: Aš Tau šlykšti būnu momentais, kada many nėra harmonijos tarp vidinio ir išorinio apsireiškimo. Aš tada tik trokšdavau, kad Tu mane intuityviai jaustum, bet aš per daug reikalaudavau. Sakau Tau – aš pasikeisiu. Tu man likai toks pats idealas, toks pats autoritetas, kaip ir anksčiau – citavau Marytės laišką man, taikydamas tą patį prisipažinimą sau.*



Marija Alseikaitė  
Vilniaus universiteto  
studentė, 1940 m.

Lapkričio 2 d. atgavus Vilnių, Marytė siuntė man iš Vilniaus filatelinį voką su Gedimino pilim ir keturių ženklų serija. Voko viršuje išspausdinta: *T i e s a – nemirtin-ga ir nenugalima, kovoja be ginklo ir laimi!* [...]

Lapkričio 21 d., neradęs jos namie, palikau trumpą laiškėlį su patarimu: *Nesiduok per daug išnaudojama kor-poracijos reikalams – tegul ir kiti palaksto.* Jinai – „Vilni-jos“ korporantė. [...]

Iš mano dienoraščio 1939. XII. 15: Marutė džiaugs-mingai švenčia su savo mokslo draugais persikėlimą į Vil-nių. Vakar vakarojo pas lektorių Ambrazevičių, o aš visą valandą laukiau jos gatvėje ir nesulaukiau... Ji *negalėjusi*

išeiti anksčiau kaip 11 val., o aš manau, kad nelabai no-rėjusi. Šįvakar labai netikėtai vietoj paskaitos užtikau ją universitete bepuotaujant su istorikais. Man atėjus, ji vis dėlto tuoj išėjo su manim.

Vakare, benagrindami mudviejų nesutarimą, gero-kai jaudinomės. Aš jai pavydžiu to linksmo ir natūralaus bendravimo su mokslo draugais ir jos didelio susižavėji-mo savo mokslu. Aš to viso neturiu. Mano norai ir svajo-nės – baigti universitetą ir gyventi su ja, o jai toli gražu manęs nepakanka. Ji net nesistengia man patikti: garsiai barasi, kai prašau tyliau kalbėti, sėdi išskėtusi kojas, nors žino, kad man tat nepatinka, pagaliau, jau neva susitai-kius, apibara, apstumdo mane, kad žiūrinėjau kažkokią jos dėžutę.

1939. XII. 31. Ji netikėtai atėjo pas mane į A. Fre-dą. Naujuosius metus sutikom prie Karo muziejaus. Dar aplankėm naktį Meilytę ir Kazį Lukšas. Ten jauku, o mud-viem dar vis kažkas kliūva. Nebuvo linksma.

## 1940 METAI

Sausio 7 d. Slidinėjam Vilniaus Sapiegos kalnuose už Antakalnio. Ir vėl susipykstam. Šalta, apie  $-25^{\circ}\text{C}$ . Vakare – namo į Kauną su Antanu Karuža. Jis rytoj kon-certuos Kauno radiofone.

Sausio 18 d. M. aplankė mane Fredoje. Man 22 metai, o jai po 5 dienų sueis 19. Padovanojo man albumą nuotraukoms sudėti. *Aš tikiu, kad meilė paims viršų, ir smulkmenos prisitaikys prie esminių dalykų.* Sausio 26 d. M. išvažiavo į Vilnių gyventi, studijuoti ten iškeltame Humanitariniame fakultete.

Vasario 29 d. M. laiškas man iš Vilniaus – mielas, nuoširdus, labai atviras, bet man sukelia pavydą. Ji *nepaprastai laiminga* Vilniuje, *dienos kaip sapnas... gyvenimas daug turtingesnis... dėkoju Viešpačiui, kad gyvenu.* Jokio ilgesio man, apie važiavimą į Kauną *nė pagalvot nenori.* Tas jos džiaugsmas, – kaip rašiau savo dienoraštyje – dėl jai patinkančio darbo, studijų, dėl ką tik išlaikyto egzamino pas dr. Antaną Salį. Rašė jinai tame laiške man: *Aš nežinau, kaip tat įvyko ir kaip aš išdrįsau – parašiau ant mažo lapuko padėkos laiškiuką profesoriui Saliui ir padaviau. Padėkojau labai nuoširdžiai už tai, kad man jis plačiau pravėrė akis į lituanistiką. Man įdomu, ar jis nors kiek reaguos [...]. Labai daug svajojau ir galvojau. Dirbk ir būk laimingas! Aš vis labiau ir labiau aprimstu, nes ir blogiausiu atveju rasiu nusiramimą – pamėgtą darbą. Žiūrėk, kad ir Tau taip būtų! Labanakt, Pupuliuk! Tavo Marutė.* Vis dėlto jinai – mano sužadėtinė.

(Išpranašavo: po daugelio metų įvyko blogiausias atvejis: išsiskyrėm, ir kiekvienas radom paguodą savo mėgstamuose darbuose.)

Kovo 4 d. Nevažiavau į Vilnių, tik parašiau jai laišką – be priekaištų, be įtarinėjimų. Reikia turėti pažįstamų, tai geriau vertingų žmonių. O kad ji veikia lyg pati nežinodama, kaip tai atsitinka, ir yra nuoširdi – tai dėl jos kiek sangviniško būdo, – taip užrašiau savo dienoraštyje. Iš to kovo 4-os laiško: *Brangusis Maručiuok! Dėkui už malonų laiškutį. Didžiuojuos, kad savo egzaminų grandinę sėkmingai tęsi. Puiku, kad jauties Vilniuje savo vietoje. Tikrai Vilnius kelia nuotaiką ir yra to vertas. Bet vis dėlto aš lieku Kaune – lauksiu Tavęs antradienį. Kaziukas, be abejo, bus įdomus [...]. Šį mėnesį noriu nusipirkti knygą už 40 Lt, tai turiu taupyti [o kelionė į Vilnių su viskuo man kainuodavo 15–20 Lt – J. G.]. [...] Rašei dirbk ir būk laimingas. Būtų gera, bet man to nepakanka. [...] Parašyk, kokiomis sąlygomis susitarei su Szpinalskiu [Špinalskiu, žinomu lenkų pianistu – J. G.] ir ar jau pradėjai skambinti Vilniuje. Man ši savaitė buvo eilinė. Ruošiuos tiltų kurso egzaminui. Sekmadienį smagiai pašokau pas plieniečius (ateitininkų saleje per Gavėnią). Buvo maža panelių, tai visi šokiai buvo viliojamieji. Antradienį mane pagavo kūrybinis ūpas ir parašiau straipsnį skautams apie inteligentiškumo ugdymą: spauda – rimtieji žurnalai, gerosios knygos, menas, kalba be žargoniskumų. [...] Vakaras žaviuosi Nansenu. Jo darbai parodo, kad žmogus gali parodyti neišmatuojamą valią ir ištvermę [...]. Skausmu tenka žmogui pirkti savo ateities laimę (227 psl.). [...] Labų dienų Karužams ir Algiui, jei matysi. Bučiuoju. Tavo Jurgis.*

Kovo 6–11 d. d. M. kelias dienas buvo Kaune. Džiaugėmės susitikę. Vakare vaikščiojom ant Napoleono kalno. Ji jau sakosi mane *idealizuojanti, su kitais vyrais tikrai nesileisianti į privačius artimus santykius*. Slidinėjom Panemunės miške. Švelnus oras, sniegas. Matėm puikų latvių filmą „Žvejo sūnus“, drauge skaitėm Sillanpää's [Silanpės] „Žmonės vasaros naktį“.

Kovo 15 d. rašiau Marytei iš Kauno į Vilnių: *Taip norėčiau būti tikras Tavo geriausias draugas, kuriuo Tu visad daugiausia pasitikėtum. [...] Dėl to aš nesiveržiau praėjusią naktį paskambinti Tau. [...] Turėjau laukti prie tilto. Stebėdamas šviečiantį traukinį, troškau gerai pataikyti į stotį Tavęs pasitikti.*

Kovo 17–18 d. vėl rašiau jai: *Brangioji! Dabar saulėlydis – matau pro langą. Ką Tu veiki šią valandėlę? Slidinėjai, dirbi ar gal klausais Sruogos paskaitos universitete? Aš ką tik skaičiau „Dainų poetikos etiudus“ – atsidėjęs, nuo pradžios. Dar daugiau jaučiu didelį smalsumą sužinoti, kaip pažengė į priekį šių dienų žmogaus kultūra. „Naujosios Romuvos“ str. apie sodžiaus urbanistiką vėl sukėlė mudviejų senas svajones drauge keliauti po Lietuvą. Norėčiau paėjėti su Tavim ir savo tėviškės vieškeliais (prisimeni tą gyvą kelią iš Peslių!). Mudviem bus dar patogiau keliauti, kai būsim susituokę – jau netrukus! III.18 tęsinys: *Vakar užėjo Algis ir nutraukė laišką. Šįryt gavau Tavąjį. Aš penktadienį visai nebuvau nusiminęs – galėjai ramiai važiuoti.**

Kovo 20 d. Iš dienoraščio: Marutė vakar grįžo iš Vilniaus; susitikom išsiilgę, bet tuoj išsiskyrėm – man nepatiko jos apdriškę rūbai, o ji užsigavo. Kovo 22 d. parašiau jai laišką – išdėsciau savo pažiūras dėl tvarkingumo, estetikos. Juk kaip tik dvasios aristokratai – kūrybingi, išsilavinę žmonės – labiau supranta estetikos reikšmę ir esti tvarkingi! [...] Šiame laiške iš Fredos į Kauną rašiau Marytei: *Vakar buvo baisus vakaras. Tu ne taip elgies ir ne taip kalbi, kaip esi įsitikinusi [...]. Sakai: neturiu pinigų puoštis, neturiu laiko tvarkytis. Tvarkingumas nieko nekainuoja. Tai – valios, pastabumo reikalas. [...] Aš kelis kartus buvau pas Meilytę [Lukšienę] darbo dienomis netikėtai, bet nepastebėjau jos apiplyšusios ar susivėlusios. Tavo gerbiami profesoriai Salys, Ambrazevičius – pavyzdینگai tvarkingi ir išore. [...] Puošiamės eidami į teatrą, į svečius, tai ar mums ne didesnė šventė namie, išsiilgus? Ką aš kaltas, kad turiu akis? [...] Aš nenoriu eiti pas tave – paskambink, ar gal ir ateitum?*

Kitą dieną, kovo 23-ąją, šeštadienį, jinai, gavusi mano laišką, paskambino telefonu: *Ateik prie tilto*. Nuėjau, atrodo, kad ji suprato mano laišką. Planuojam kelionę į Rūdninkų girias. Velykų sekmadienį ( III. 24), palikęs namie viešinčią seserį su vyru (iš Panevėžio atvykę), vakare su Maryte buvau kine ir pas ją (Mickevičiaus g., jos mamos bute). Kitą dieną M. atėjo pas mus, o čia mano mama priima Fredos ponių vizitus. M. liko rašyti maši-

nėle mano kambary, o aš išėjau į Kauną pas Tutkį Dami-  
jonaitį. Vakare vėl M. bute paskaitėm Ilfo ir Petrovo „Vie-  
naaukštę Ameriką“. Atrodo, kad būta pakankamai turingų  
Velykų, bet to nepakako: dar dvi dienas susitiki-  
nėjom, ėjom į kiną, į V. D. [Vytauto Didžiojo] kultūros  
muziejų. Prieš grįždama Vilniun, jinai skambino man,  
kad jos teta Julija Matjošaitienė ir jos mama [...] sakiu-  
sios, kad esą negera, jog taip ilgai esam susižiedavę ir ne-  
situokiam. O dabar, sakė ji man, *pusė Tau, pusė Vilniui.*

Kovo 31 d. rašau Marytei į Vilnių: *Sekmadienis, o  
mudu ne drauge – nei šis, nei tas. [...] Penktadienį nučiu-  
pau per radiją Marijos Alseikaitės paskaitos pabaigą, kokias  
5 minutes. [...] Jaudinaus, kad tik nesuklystum, lyg pats  
skaityčiau. Skaitei puikiai, švariai, gerai kirčiavai; Tavo  
tembras labai radiogeniškas – tiktum į radijo tetas. Kaip  
puiku, kad Tu pirmąją savo viešą paskaitą skaitei kaip  
tik Vilniuje ir dar apie Vilniaus lietuvių kultūros židinį!\*  
Tavo Tėtukas tikrai džiaugiasi Tavimi. Nesijuok, bet pra-  
našauju: Tavo ateitis daug daug kartų bus nužymėta kas-  
kart vertingesniais darbais. Aš didžiuojuos Tavimi! [...] Poryt vakare (antradienį) eisiu Tave pasitikti į stotį. Pa-  
gal pakeistą tvarkaraštį paskutinis traukinys išeis iš Vil-  
niaus 8 val. (20 val.) Labanaktis!*

\* Toji paskaita apie Lietuvių mokslo draugiją vėliau išspausdinta *Naujojoje Romuvoje* – J. G.

Balandžio 2 ir 3 d. Pavasaris. Grioviai šniokščia. Špo-  
kai čiulba. Nemunas eina. Laikrodis pavarytas valandą,  
tai šviesu iki 7 val. vakaro. Pasitikau Marutę. Nušvitusi,  
laiminga. Užsiminiau, kad Vilniuje taip puiku, geros per-  
spektyvos dirbti. Užsiminiau, kad gal šį rudenį keltume  
vestuves. Ne! – ji nė nemananti: tai būtų tik *nereikšmin-  
ga formalybė*. Palauksianti, kol baigsianti studijas ir galu-  
tinai įsitikinsianti, ar mudu gerai sugyvensim. [...] Ji nori  
taip gyventi, kaip pati panorės, siekti savo tikslų. Ją žavi  
profesorai, kurie uždega noru dirbti. Su manim geriau  
nekalbėti, nes aš nesuprantąs jos. Aš egoistas. Kol nesu-  
prasim ir nesugebėsime toleruoti vienas kito – *teks skirtis*.  
Tiesa, aš nesu susižavėjęs savo darbu, bet dirbu atsidėjęs  
ir gyvenu tik progresui, o ne stagnacijai.

Balandžio 6 d., šeštadienis. Buvo įdomus vakaras. Liūd-  
nas ir linksmas. Ji nenorėjo eiti su manim saulėlydžio žiū-  
rėti, prikaišiojo man, kad aš tiek laiko turįs, darbo nemėgs-  
tąs. Mudu nebūsime laimingi, tai nereikia nors Vilniuje  
drauge rodytis, o aš norėjau nuvažiuojęs nakvoti pas dr. Če-  
pulį, kur ji gyvena, bet ji to nenori. Pagaliau aš pasiūliau  
gražinti jos tėvo žiedą, kurį gavau kaip sužieduotuvių žen-  
klą – ji net apsidžiaugė: *Tikrai, geriau gražink!* Susijaudi-  
nęs palikau ją ir dar išgirdau: *Pasilik dar!* – bet išėjau. Su-  
simastęs sau vienas žiūrėjau filmą „Žmonės rūkuose“. [...]

Mūsų korporacijos „Studentiadoje“ tango, jaunimas  
šypsosi, o man niūru. Vėl sugrįžau į tą kiemą. Ji skaito

lovoje, o valgomajame svečiai. Laukiu gal visą valandą, svečiai išsiskirstė. Katinai kniaukia, „morčius“. Du akmenukai į jos lango stiklą, kaip seniau. Ji pribėga prie lango džiaugsmingai, kviečia vidun. Ar verta? Vis dėlto įlipau. Gera ir jauku mudviem, puikus vakaras.

Balandžio 23 d. Jurginėms gavau iš Marytės jos portretinę nuotrauką su jaukiu meilės įrašu: *Savo brangiam Jurgužėliui skiriu vardinių proga – 1940. IV. 23. Vilnius. P. S. Kada nors žvilgterėjus į šį popierėlį, tas dar be raukšlių veidas primins tuos aukso laikus, tą mūsų gyvenimą, už kurį gražesnio turbūt negalėtų būti. Marutė.*

1940. IV. 25. rašiau Marytei iš Antelkių (Žvingių pašto) į Vilnių: *Mano brangioji mažyte! Aplink mane čiulba, gieda, ūkauja ir kitaip šelsta visokio plauko paukšteliai. Miške taip gera gera: kiekviena dalelytė gyvena pavasariu. Čia pat vieversiuokai suka ratus ir čiulba, čiulba. Skruzdės nepaprastu tempu krauna sau rūmus, gal net miestą. Žolytės kiša savo snapukus iš atsileidusios žemės. Kažkur eglynėlyje nematomas tiesiog verda upokšnis. [...] Čia pavasaris vėlesnis. Keliai labai patišę, pašal tas tebeina iš žemės. [...] Kaip sekėsi Vilniuje pas pabėgėlius? Tavo paskaitos klausiau. Tu ne tik mokslo žmogus, bet ir gera oratore! O ir čia taip gražu, taip miela – savas kampelis! Daug problemų iš naujo sukyla man spręsti – vis dėlto tėviškės laukai! Viskas priklauso nuo to, kaip m u d u norėsim.*

VI. 23 (jau sovietų okupacijoje) rašiau Marytei iš Fredos ir, nunešęs į jos butą Kaune, palikau laišką: *M. M!!*

*Vis dėlto nenoriu dabar keliauti, kaip ketinom: baisiai netikęs laikas ir nuotaika. Gal geriau porą dienų pabūti namie (Pažaislyje, Birštone), paskaityti, pasimaudyti. Sekmadienį bus 30. VI, tai man jau maža laiko liko – norėčiau važiuoti Marijampolėn – (statybos praktikai) ketvirtadienį. Smulkiau pasitarsim vakare, o dabar keliauju į Panemunę, nes rytą dr. Garmaus nebuvo namie. Ateisiu apie 9-tą vakare. T. J.*

Po ilgesnės pertraukos parašiau reikšmingą laišką Marytei iš T u r n i š k i ū prie Vilniaus, kur dirbau prie jėgainės pamatų statybos ir gyvenau. Marytė tuo metu praktikavosi Valkinukuose. Iš 1940. VIII. 28 laiško, be tradicinio kreipinio, iš karto: *Nelengva man šį kartą rašyti Tau – dar kiek laiko nenorėčiau su Tavim susitikti ar rašyti, bet Tavo nuoširdus laiškas, šiandien gautas, ir kategoriškas reikalavimas greito atsakymo priverčia mane prasilenkti su savo nusiteikimu. [...] Po ištisų metų nuolatinių susierzinimų, išsiplūdimų, išsiskyrimų ir tuoj vėl saldžių susitikimų aš stipriai suabejojau mūsų santykių nuoširdumu. Suabejojau Tavo ir mano jausmų tikrumu, gal net pabūgau ateities, iš kurios mudu anuo metu tikėjomės laimės. [...] Esu ne vienišas, bet vienas. Turiu daugybę prasmingo darbo, rašau, skaitau, o ypač daug mąstau. [...] Bet gal šis Tavo noras sutrupint ledus tėra tik daug sykių pasikartojusi frazė: Gyvenimas – ne žaidimas, ir tik kartą gyvensim!*

Po mėnesio rašiau Marytei iš Kauno į Vilnių: *Maručiuok! Vis dažniau pasigendu Tavęs. [...] Nesistebiu, kad man*

nerašei. [...] 13. IX buvai Vilniuje ir siuntei man labų dienų per Alę. Buvau porą kartų operoj, žvalgiaus Tavęs. Muzikos labai išsiilgau. Labanakt! Jurgis.

Netrukus, spalio 10 d., rašiau jai į Vilnių jau kitaip: *Mano brangioji! Jau vėlus vakaras. Nuo pat ryto skaičiavau projektą – daugybės skaitmenų virtuali pynėsi su mintimis apie Tave. [...] Ir vėl parašysiu Tau kiek teisybės negalvodamas, ar Tau tai patiks, ar gal pravirkdys. Nejaugi aš Tavęs nemyliu? Aš nuolat mąstau apie Tave, bet nepasiilgstu ir nesiveržiu susitikti. Aną vakarą mudu susiejom pasiilgę, bet ne taip, kaip širdys norėjo. Aš nebuvau tavo Jurgiukas, ir aš buvau nesavas. Tu verkei, nes jutai skaudžiausią – meilės stoką. [...] Tik dėl Tavęs aš laikinai paleidau Tave. Juk Tu iškėlei mintį, kad per jauna ir nesubrendusi susisaistei su manim, o dabar esanti visai kitas žmogus. Kai būsi visai tikra, kad nebereikia gailėtis susisaisčius su manim [...]. Apie Kalėdas padarytume sužadėtuves ir nuramintume mamą, gimines, o pavasarį – vestuves. Na, jei pakliūsiu į kariuomenę – tektų palaukti, bet – man visad sekasi gerai! Netrukus susitiksim. Tavo Jurgis.*

1940. X. 19 mano atsakymas Marytei į jos laišką daugiausia apie mano darbą statybos katedroje su studentais ir apie jos studijines problemas: *Vos atsispyriau pagundai važiuoti šiandien į Vilnių (man egzaminai ir kt. darbai). Kam vargsti, ieškodama savyje kažko bloga? Neverta! Iš to, kad vienas egzaminas ne visai tepavyko, nenuspręsk,*

*kad esi silpna ar visiška sangviniškė. Gal nepakankamai pasirengi per trumpą laiką, o gal per egzaminą ne tiek galvojai apie dalyką, kiek dėmesio skyrei profesoriaus asmenybei? Nesisielok, kad per tris dienas nieko konstruktyvaus nepadarei – taip jau yra, kad kol įgauni kvalifikacijų konstruktyviam darbui, reikia daug sugaišti techniškam pasirengimui. [...] Daug ką norėčiau Tau kalbėti, bet geriau... į ausytę. O tuo tarpu priminsiu iš Lezard (Rimutės\*\* versta): Bet padėk man šitame lėtame kilime, kuris turi būti mūsų gyvenimas. Aš tau irgi padėsiu. Padaryk mane geresnę. Jei Ingė [M. tuo metu gyveno pas Lukšas, o Ingė – jų dukrelė, dar kūdikis – J. G.] manęs tikrai pasiilgo, tai išaiškink jai, kad ir aš (išaiškink, kas toks) jos pasiilgau. Kuo greičiausiai atvažiuok! Bučiuoju Tavo... Tavo Jurgis.*

Po mėnesio aplankiau Marytę Vilniuje.

Grįžęs rašiau (XI. 19): *Brangusis Maručiuok! Tas sekmadienis Vilniuje man buvo gal maloniausias iš visų kitų atsilankymų pas Tave. Susidariau įspūdį, kad Tu pasidarei dar švelnesnė, draugiškesnė, kiek reikia nuolaidi, taip pat atsirado Tavyje naujų malonių moteriškų-mergaitiškų bruožų. [...] „Vilties“ [spektaklis Vilniuje – J. G.] įspūdis dar vis stiprus.\*\* Jei žinočiau, kada atvažiuosi, pasitikčiau su gėlėmis. Bučiuoju stipriai – Tavo Jurgis.*

\* Rimutė Jablonskytė, vėliau Rimantienė – archeologė, vertėja

\*\* 1940 m. Romualdo Juknevičiaus režisuotas spektaklis Nacionaliniame Vilniaus dramos teatre – H. Hejermanso „Viltis“.



Iki Kalėdų parašiau dar du laiškus – maždaug tokius pat, tik kiek daugiau detalių apie mano darbą universitete su tokiu P. S.: *Labai patenkintas pasakojau Milvydui apie Tavo darbus. Balansas išėjo mano (arba Tavo) naudai.*

#### 1941 METAI

Sausio 23 d. sveikinau Marytę su gimtadieniu – laišku iš Kauno į Vilnių. Laiškas gana rūstus: ir vėl dėl jos neestetiškos (vyriškos) laikysenos, netvarkingų drabužių. *Kelis kartus buvau pas profesorių Kairių namuose (ten pat Technikos pr.). Mane žavi jo žmona – vidutinio amžiaus, labai tvarkingos ir estetiškos išvaizdos, moteriškai gracinga. [...] O drauge jinai žinoma visuomenės veikėja, žurnalistė, išsimokslinusi advokatė. Aš svajodavau, kad mūsų šeima bus tokio pobūdžio.*

Vasario 12 d. rašiau jai atvažiuosiąs į Vilnių šeštadienį, vasario 15 d., tiesiai pas savo mamą į Žvėryną, o susitiksim kitą dieną. Ir tą patį sekmadienio vakarą – namo, nes pirmadienį turėsiu dalyvauti statybos kurso egzaminuose (pagelbėti prof. Šimoliūnui). *Aš tave myliu labai, labai. Tvirtai, pastoviai [...], o kalbėti apie meilę aš sąmoningai vengiu: tegul gyvenimas ją parodo. Šiandien buvau užėjęs pas tavo mamą. Išsikalbėjom. Ji tiek patyrusi, taip logiškai kalba apie psichologiskus dalykus, kad man užimponavo. [...] Ji įtikino mane,*

*kad mudu perkrauti darbu, o Tavo nerviškas atkaklumas yra perdėtas ir, be abejo, laikinas reiškinys. Tatai praeis, kai susidarys normalios darbo sąlygos su pakankamu atsikvėpimu. Grįžęs namo, kitą dieną parašiau jai trumpai, patenkintas: *Vakar kupė (traukiny) prigužėjo žmonių su a vurstes ir a bulkes, o pro papirosų dūmus ir česnakų garus vos beįskaičiau knygą. Taip smagu ir lengva širdžiai, kad vakar buvo mudviem jauku.**

Dažnai susitikdavom tai Vilniuje, tai Kaune, todėl ir laiškų sumažėjo. Sovietinis režimas vis labiau gniaužė, baugino, trukdė normaliam gyvenimui. Tokie ženklai prasikišdavo ir mudviejų laiškuose, tačiau nelabai atvirai, nes baiminomės cenzūros.

Balandžio 2 d. rašiau jai į Vilnių ne pavasariška, o gana pabjurusia nuotaika. Pavyduliavau, kad ji ten turinti daug draugų, rūpinaus, kad negera mudviem gyventi toli vienas nuo kito. *Aną puikią pavasarėjančią dieną Vilniaus kalneliuose aš nieko linksmesnio nežinojau, kaip kalbėtis apie mūsų vestuves tada, po trijų mėnesių. Bet tu abejojai, ar verta, ar tai nepakenks Tavo santykiams su kitais žmonėmis, ar gal profesoriams atrodys nerimta.*

## MARYTĖS LAIŠKAI JURGIUI

1937. VII. 4

Kaunas

Į Fredą

Jurgi!\*

Jurgi, dėkui tau už mielą atviruką. Man taip buvo malonu rasti atviruką iš Paryžiaus, kai aš sugrįžus iš stovyklos buvau jau beveik puslaukinis žmogus – be laikraščių, be radijo.

Sumaniau Tau parašyt laišką, nes kitaip negalėjau. Penktą liepos labai norėjau paragaut kassatos\*\*, bet nieko iš to neišėjo. Jau buvo nustatyta ketvirtą liepos išplaukti. Aš Tau jau, rodos, sakiau, kad plauksim baidare. Plauk-

\* Marijos Alseikaitės-Gimbutienės laišakai Jurgiui Gimbutui (1937–1942) saugomi M. Gimbutienės fonde VU bibliotekos Rankraščių skyriuje (VUB RS, f. 154–8).

\*\* *Kassata* – itališki ledai.



Marija Alseikaitė su  
Laima Karazijaite.  
Jeruzalė, 1934 m.

sim mirštamai puikiomis vietomis nuo Utenos pradėdami: Tauragnai, Tauragnų ežeras, Utenos ežeras, Baluošo, Pakaso, Aiseto, Stirnių, Lakajų, Kertuojų, Inturkė, vėl Lakajų ežeras, Molėtai, Siesartis, Šventoji, Kaunas. Maždaug toks maršrutas. Kelionė užtruks turbūt apie 15 dienų. Ach, bus puiku! Kaunan grįšiu, manau, ne vėliau kaip 22 liepos. Gale liepos važiuosiu tikriausiai Palangon.

Tu, vargšas, gyvas pasilaidosi dviem mėnesiams. Na, aš nemanau, kad ten bus baisiai bloga. Aišku, tik nuobodu. Bet ar Tu negausi nė trijų dienų atostogų?

Aš norėč, kad Tu man kada nors atsiųstum nuotraukas. Siųsk Kaunan. Tiesa, mano namo numeris yra 11 a.

Labai lengva atminti: savo žinok ir padalyk iš dviejų. Siunčiu Tau dabar dvi nuotraukas (kitos visai netikusios).

Šiomis dienomis atvažiavo mano draugė Laimutė\* su mama ir broliu iš Vilniaus. Tu nežinai, Jurgi, kaip gera yra turėti artimą draugą, kurį pažįsti nuo pat kūdikystės. Ji pas mus dabar būna ir nakvoja, ir mes plepam, ir plepam. Taip Pažaisly visą naktį, gulėdamos lovoj, prašnekėjom:

– Mariu, tu atsimeni kapines, dvasias ir fosforą?

– Laime, ar tu atmeni tą baisų riksmą pamiškėj ir kaip mes kūrėm, siaubo pagautos, visiškai neatsigręždamos?..

Kur neatminsi, juk tai buvo, rodos, taip neseniai. Ir tokioms mūsų kalboms galo nėra.

Oi, aš jau pradėjau rašyt, kas Tau visiškai turbūt neįdomu.

Aš Tau taip pavydžiu – Tu turbūt tiek įspūdžių parsivežei iš kelionės! Na, rudenį man papasakosi.

Atleisk už laišką – rašau labai skubėdama, nes dar mano daiktai nesukrauti...

Su!

*Marytė*

\* Laima Karazijaitė.

1937. VII. 23

Pažaislis

Į Fredą

Jurgi!

Tavo laišką ir nuotraukas gavau. Labai labai dėkui.

Aš jau savaitė, kai grįžau, ir esu šiaip taip gyva ir sveika, nors kelionėje buvau beveik bepuolanti mirčiai į nasrus, tik, aišku, ne iš susižavėjimo gamtos grožiu, o visiškai dėl kitos priežasties.

Kelionė mums beveik pasisekė ir man padarė didelį įspūdį. Dabar aš galiu sakyti, kad jau esu mačius gražiausias Lietuvos vietas. Plaukėm iš viso dešimtį dienų. Iš pradžių oras buvo gražus, mes tik plaukėm ir gėrėjomės. Kasdien vietos būdavo įdomesnės ir įdomesnės. Teško plaukti per visas laukines vietas, džungles, pelkynus, kur ežerai visai be krantų: negalima išlipti – pelkės. Reikėjo kartais visą dieną skubėti, kad vakare pasiektume kokį nors kaimą. Pelkėtuose miškuose eidavom gyvačiauti. Kai plaukėme pagal demarkliniją, buvom kiškiais kitoj pusėj. Sakėm, kad ir pagaus „grynus“ (su maudymosi kostiumais), į šaltąją nepasodins. Pamažu ežerų tipai keitėsi, pvz.: Aiseto, Stirnių, Lakajų. Šitie jau nebe taip slėpiningi. Jų labai gražūs krantai ir geras dugnas – smagu būdavo maudytis. Aiseto ežere aš pamandrovėjau, bet daugiau tokios štukos nedarysiu.

Aš su pussesere nutarėm perplaukti ežerą, atrodė, kad skersai bus koks kilometras. Pradėjom plaukt, ir vis galo nūr, priplaukėm ežero vidurį, o jėgos dingo. Pusseserė grįžo atgal. Aš apgalvojau, kad vis tiek į abu krantus vienodai kelio, leidaus tolyn. Laimingai pasiekiau krantą. Tai buvo kokie 4 km. Privargau be reikalo, bet išmėginau savo jėgas.

Be galo buvo įdomu ieškoti nakvynės ir pasikalbėti su kaimiečiais. Mes paskui nė nepajutom, kad iš kaimiečių pasiskolinom labai daug žodžių: „Baikis, anys int ulyčių nulakė...“ Įdomu buvo kiekvieną naktį kitam klojime miegoti, tik, deja, visur buvo tos pačios blusos...

Savaitę paplaukus, prasidėjo bėdos. Kasdien pradėjo lyt. Mes permirkdavom iki paskutinio siūlelio, paskui, nors ir šalta buvo, plaukdavom gryni. Išsiūlgom namų. Mano pusseserė pasakė: „Žinai, Maryte, tu apsirki, tada aš tave vešiu namo.“ Kitą naktį, kai mes nakvojom kaimely prie Lakajų ežero, kad pradėjo mane šaltis krėst. Iš ryto buvo 39° karščio. O lyja; mane įsodino, dešimt sermėgų apvilkę, į vežimą ir vežė į Molėtus, iš kur automobiliu į Kauną. Aš buvau laiminga, kad atsidūriau pas mamą. Mama išsi-gando, manė, kad kraujo užkrėtimas, nes man taip pat buvo votis ant alkūnės ir ant nosies. Aš vieną dieną pagulėjau, o kitą rytą jau buvau sveika, tik ranką skaudėjo. Taip baigėsi mūsų kelionė, ypač man buvo labai įspūdingas jos galas. Ilgiau atminsiau!

Kol kas aš Kaune, Pažaisly. Esu apsikrovus knygo-mis ir vos paspėju skaityt. Man buvo jau taip atsibodęs Vaižgantas ir Krėvė, tad aš pasiėmiau mieląją Pearl Buck „The first wife“ („Pirmoji žmona“) ir atsišviežinau. Skai-tant tokias knygas, man irgi užsilieka atminty daug daug minčių, ir teisingų minčių.

Jeigu Tu dabar būsi atvažiavęs, gali pamėgint man pas-kambint, aš manau, kad būsiu namie. Į Palangą važiuo-siu kitą savaitę.

*Marytė*

P. S. Dovanok man už šį laišką. Rašau su pieštuku, nes čia (Pažaisly) rašalo neturiu.

1937. VIII. 12

Palanga

Į Leščius

Jurgi!

Aš dar Palangoj! Bet Tavo laišką gavau. Matai, mano mamukas geras – žino, kad reik pasiųst laiškus. Šią savai-tę oras taip puikiai pasitaisė, kad aš nutariau tiek pasi-lik, kiek man mama buvo žadėjęs. Tik šeštadienį (14 rugp.) iš ryto važiuosim stačiai Kaunan. Dabar tikrai ma-lonu būti. Palangoj nematai, kaip greit praeina diena.

Kelios dienos buvo labai karštos. Pajūry akys raibo nuo mėlynos spalvos – Italijos dangus, o jūra mėlyna mėlyna. Aš truputį nusvilau ir naktį, nors ir tylėdama, bet cypiau. Bet jei būtų kasdien tokios dienos, nusibostų. Man patinka audros, perkūnija. Šį rytą, apie 4 ar 5 valandą, tiek griaudė ir tiek pylė, atrodė, kad bus visai netikusi diena, o dabar, popiet, aš nematau nė vieno debesėlio.

Atvažiavo mano pusseserė, apsigyveno priešais mano duris. Man dabar daug įvairiau, nes aš su ja susišneku ir mudvi dažnai padarom ekskursijas į visus Palangos kraštus. Jau trys dienos iš eilės, kai aš padariau maždaug po 30–40 km reisus. Šiandien užtat niekur neinu, tik galbūt eisiu teniso ir orasvydžio\* žaist. Orasvydžio komanda susideda iš kauniškės ir palangiškės jaunuomenės. Kartais žaidžiam labai rimtai ir azartiškai, kartais baisiai išdykaujam ir durniuojam. Kada čia mes pavadinom vieną pusę Kalvarija, kitą Kalnaberže. Kiekvienas dar turėjo savo pareigas. Aš buvau Kalvarijos beprotnamio bulvių skutėja. Oi, mes tiek prisijuokiam, kad vos pareinam namo. Išdykaujam, juokiamės... Aišku, Jurgi, kad linksmiausia ir turtingiausia yra jaunystė. Gera būtų pasakyti: „Sustok, minutėle, tu tokia graži!“ Bet viskas taip greit praeina, keičiasi. Pamažu pradedi viską pamiršti. Tik kas buvo – taip

\* Orasvydis – žaidimas, kuris žaidžiamas sustojus per atstumą dviese bet kur, panašiomis į teniso raketėmis ore atmušamas kamuoliukas; bet tai ne badmintonas.

brangu, taip miela, ilgai dar pasilieka. Nebent užsimirštama tik tada, kai žinai, kad turi dar draugų, mielų, artimų žmonių. Tai didelė tiesa, Jurgi, kad: *Meilės stoka keičia spalvas ir užtemdo viską, kas pasaulyje atrodo turtiniausia ir linksmiausia.*

Knygų aš dabar kol kas neskaitau. Turiu anglišką knygą 500 psl. – ji taip negreit skaitosi, mat aš dabar per dieną perskaitau po dešimt puslapių. Vydūno visiškai neironizuoju. Tas tai tiesa – kol dar buvau nepripratus prie jo raidžių ir žodžių, man atrodė labai juokinga. Atvirkščiai, aš jį net labai gerbiu. Kaip tik prieš kelias dienas jis buvo čia atvažiavęs. Turėjau ne vieną progą su juo pasikalbėti. Buvau jį mačius tik prieš aštuonerius metus Vilniuj, kada jis kelias dienas gyveno pas mus. Aš labai pasikeičiau, o Vydūnas ir šiandien toks pats – sulysęs, su savo originaliais marškiniais. Tiesa, dabar jis buvo su drobiniu apsiaustu.

Linkiu Tau sėkmingai dirbti ir skaityti!

Su!

*Marytė*

P. S. Ar aš teisingai rašau antrašą?

Kaune pasiliksiu kelias dienas.

1937. VIII. 30

Kaunas

Į Leščius

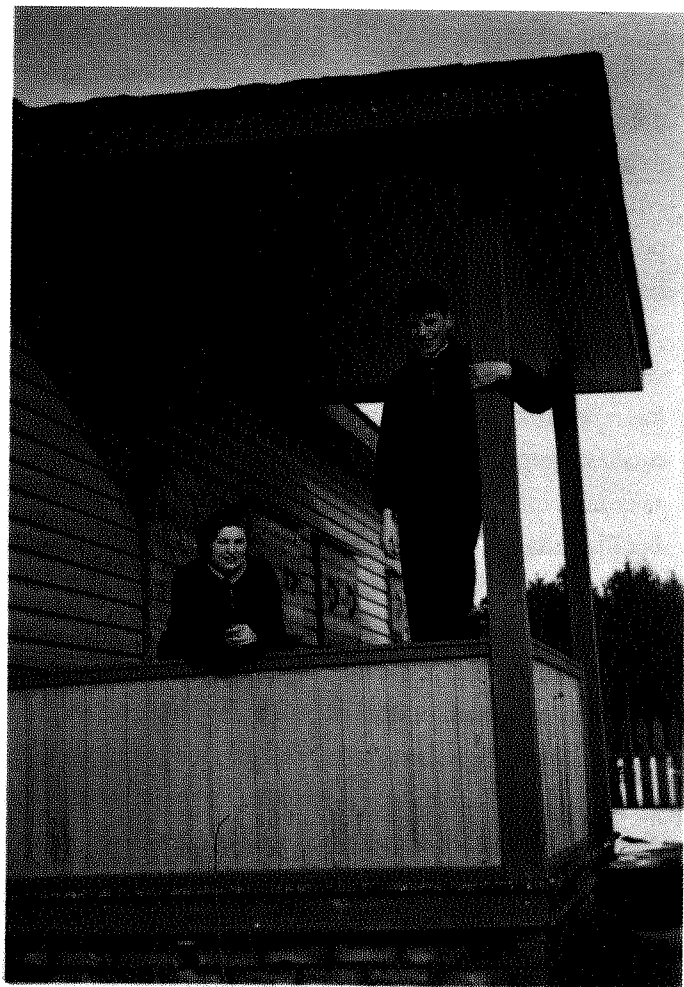
Jurgi!

Dėkui už labas dienas, kurias man šiandien Lialė perdavė.

Aną savaitę grįžau iš Betygalos, kur buvau aštuonias dienas. Po triukšmingos Palangos gyvenau visiškai ramybėje – klebonijoje – tarp kunigų, klierikų, davatkėlių ir ubagų. Ką gi – reikia visur pagyventi! Išeidavau dažnai su knyga kur nors toli į padubysius, į tuos stačiuosius puikius Dubysos krantus ir vaikščiodavau, kol nusibosdavo. Dėdės sodas milžiniškas – tai buvo mano maloniausias dalykas Betygaloj. Kasdien *prisiragaudavau* obuolių iki valiai. Kaip buvo malonu skaityt knygą sode ant suolelio, kai iš visų pusių viens po kito krisdavo prinokę didžiuliai obuoliai!

Perskaičius šešis tomus Krėvės raštų, išsirengiau namo. Išvažiavau vežime trečią valandą ryto, kada dar buvo visiškai tamsu. Mėnulis švietė ir dangus buvo toks žvaigždėtas. Pamažu žvaigždės nyko, rūkas kilo ir, kai jau privažiavom Ariogalą, patekėjo didžiulė saulė. Koks nuostabus buvo rytas!

Važiavau naujuoju plentu. Dar, kai važiavau į Betygalą, teko matyt ir išgirst, kaip dirba ir keikiasi dar-



Marija Alseikaitė ir Jurgis Gimbutas.

bininkai. Tik pravažiavau, o jau spėjau išgirst tiek daug *gražių* žodelių! Mane šiurpas nukratė ir tik gaila pasidarė žmonių. Jurgi, vargšas, Tu visą vasarą praleidai, nematydamas žmonėse džiaugsmo, laimės ir meilės.

Jau visai arti mokslo metų pradžia. Taip greit prašvilpė atostogos! Man jos buvo įdomios: prisitrankiau iki valios. Ypač daug man paliko baidarių ekskursija: turėjau progos daugiau pažinti žmones ir tiek mačiau stebuklingų vaizdų! Laiminga aš, kad mačiau ir kad galiu pamatyt visa, kas reikia ir ko noriu. Kaip gerai, kad aš šeimoj nesu iš visų pusių saugoma lėlytė! „Marukas neprotिंगai nepadarys“, – sakydavo mano Tėtukas. Kur nori eik, kur nori važiuok, bet viską daryk su saiku. Būdama dešimties metų, aš jau viena važiauvau iš Vilniaus net į Palangą. Per sieną\*, su dokumentais, pinigais, įvairiais laiškais. Ir man leido?!

Aš jau laikiu gimnazijos, o ypač teatrų ir kinų! (Tiesa, dabar eina labai puikūs filmai. Į „Beethoveno didžioji meilė“ lėksiu visom keturiom.) Dar nė vienais metais Kaune aš taip džiaugsmingai nelaukiau mokslo metų, kaip šiomet. Jaučiu, kad jie man bus malonūs ir įdomūs. Gal tai iš dalies dėl to, kad esu ne taip viena, kaip anksčiau būdavau. Turiu ir draugų, tikrų nuoširdžių draugų – Laimutę ir Inią. Sėdėsiu su Inia pirmam suole prie staliuko. Kaip tai bus smagu!

\* Lietuvos ir jos lenkų okupuotos teritorijos dalies siena pakeliui į Kauną.

Pas Laimę skaičiau jai rašytus savo laiškus. Nu, žinai, mes ir apsiverkėm, ir išsivoliojom iš juoko! Kaip juokingai aš rašiau! Koks įdomus buvo galvojimas! Kaip aš *puikiai* aprašiau Kauno gimnaziją ir nepriklausomą Lietuvą. Laiškai būdavo prirašyti ar apklijuoti paveiksliais, rašyti dažniausiai ant sąsiuvinio lapo. O vienas ant laikraščio kraščiuokų, mat aš tada labai skubėjau... Visuomet pradėdavau rašyti: „Laimučiuke, baltoji lelijėle, kaip aš Tavęs išsiilgau!“ O baigdavau: „Nežinau, ką Tau daugiau rašyt. Bučiuoju Tave 9x9x9x9x9x9... kartų nesuskaitytų!“ Kismet rašysena labai kaitaliojosi, vis po truputį dariau pažangą. Bet 1936–7 metais padariau stebėtiną žingsnį į priekį. Iš visai vaikiškų temų perėjau į filosofiškesnes. Labai keista, kad aš laiškuose daug pranašaudavau ir dabar taip daug kas išsipildė.

Laiškai – tai toks puikus dokumentas! Man taip juokinga, kad aš taip rašydavau. Puikus dalykas ir dienoraštis. Aš pradėjau rašyti septynerių metų ir dar dabar vis į tą patį teberašau\*\*. Į dienoraštį rašiau nelabai daug, nes man nuolat tekdavo rašyti laišakai, kuriuose viską atvirai išdėstydavau. Gerai, kad aš juos galiu vėl paskaityti. Turiu visus laiškus, kuriuos rašiau Tėveliui.

Jau perskaičiau anglišką knygą „John Halifax Gentleman“ [„Džonas Halifaksas džentelmenas“] (tą, kurią Pa-

\*\* Marijos Alseikaitės dienoraštis saugomas jos asmeniniame fonde Vilniaus universiteto bibliotekoje Rankraščių skyriuje (VUB RS, f. 154–12).

langoj pradėjau). Tai viena gražiausių mano skaitytų knygų. Nė viena knyga man nebuvo taip maloni skaityti, kaip ši. Kartu gyvenau, kartu jaučiau. Parašyta be galo nuoširdžiai. Tai Johno Halifaxo visas gyvenimas. Iš pradžių jis našlaitis berniukas, o vėliau išsimuša net į aukštuosius sluoksnius, kas Anglijoje be jokių teisių ir titulo neįmanomas dalykas. Tai jam pasiseka dėka ideališkiausių jo būdo ypatybių. Sukuria šeimą, tiesiog idealią šeimą. Koks gražus ir laimingas gyvenimas, pilnas meilės, nuoširdžiausios meilės! Meilė – viskas! Su nuoširdžia meile, teisingumu ir gailėstingumu nugali didžiausias kliūtis. Dažnai aptinkami tokie gražūs posakiai: „They told and listened to the old story, old as Adam, but for ever interesting and new.“ Ar: „The Heaven is within us, if we live with love and peace“\* (Manau, kad supratai). Žinai, mane net labai paveikė ši knyga! Jei turėtum laiko ir netingėtum, galėtum ir Tu perskaityti. Kalba nėra labai sunki. Vis dėlto perskaityt knygą svetima kalba, žinoma – įdomią ir storą, atneša be galo daug naudos.

Klausyk, ar Tu skambinai Schumano [Šumano] *Papillons*? Aš dabar tik peržiūrėjau ir jau spėjau susižavėti. Oi, koks dieviškas dalykas! Toks švelnumas ir lengvumas! Nelengvas tik. Kai kur pasiutiškas tempas. Na, manau, kad

\* „Jie pasakojo ir klausėsi senos istorijos; tokios senos kaip Adomas, bet visais laikais įdomios ir naujos.“ „Rojus yra mumyse, jei mes gyvename su meile ir taika.“ (Angl.)

kaip nors išmoksiu. Taip pat dabar pradėjau skambinti Schuberto [Šuberto] *Improptu 4*. Irgi labai nieko sau dalykas.

Šįkart aš Tau tiek pripyškinau! Gal per daug? Rašiau, nes kažkodėl norėjau rašyt – seniai berašiau. Buvau pasiryžęs vesti korespondenciją iki pat paskutinės atostogų dienos.

Baigiasi vasara, vėl ateis ruduo, žiema. Vėl tie patys žiemos vakarai – operos, koncertai, filmai ir sniegas... Ach, tas puikusai baltutis sniegas!

Su!

*Marytė*

P. S. Labai atsiprašau, jeigu reiktų primokėt... Rizikuoju.

1938. IV. 14

Betygala

Į Paežerį

Mano Jurgi, brangiausias!!

Tu, širduk, turbūt nežinai, kiek man džiaugsmo, kiek laimės suteikė Tavo laiškas. Kai tik išsiblaivė, saulė pasirodė, dangus buvo mėlynas kaip Tavo akys. Pusiaukelėje pasitikau Butkuviene, nešančią paštą, ištraukiau laišką ir žaibo greitumu atsідūriau kambary ant sofos. Aš šokinė-



jau ir spardžiaus, kol atplėšiau, o paskui ... – verkiau, bet verkiau džiaugsmo ašaromis. Tu mane apsvaigini, bet ir atgaivini. Tu mane padarei laimingiausią žmogų pasauly! O, Jurguži, kiek Tu man gera padarei, kiek Tu man suteikei gražiausių, šilčiausių valandėlių! Tu atstai man, pakeitei. Prieš dvejus metus aš buvau pasidarius tokia pesimistė, nenorinti gyventi. Ach, ką tai reiškia meilė. Labai giliai jausdavau savo Tėvo meilę, jam mirus, nebetikėjau vėl ką taip artimą surasti. Ir, Jurgi, Tu atsiradai. Tu, branguti, kurs man viską, viską atstoji! Tu mano idealų idealas! Kaip mane stebina Tavo sumanumas, planingumas, pajėgumas visa puikiai atlikti ir visur suspėti, Tavo tvarkingumas, inteligentiškumas ir kitos neišskaičiuojamos ypatybės. Kad aš galėčiau Tau parašyt visa, ką aš Tau nuolat sakau, su savim kalbėdama! Pikta, ne kiekviena mintis duodasi žodžiu išreiškiamą. Jurgi, aš apie Tave dieną naktį galvoju! Tu vienas man esi pasauly! Gal ir buvau anksčiau panaši į Goethe's [Gëtès] Dorothea „Wie sehr sich ihr im Herzen die Neigung gegen Hermann regt, so begegnet sie ihm doch nur fraulich und freundlich, ohne ihm ihre Liebe zu zeigen.“ (iš „Hermann und...“)\* Bet tai praėjo; dabar man stačiai veržiasi žodžiai iš krūtinės – aš myliu Tave, myliu nežmoniš-

\* „Kad ir kaip jos širdis į Hermaną linksta, bet jina tik moteriškai ir draugiškai jį pasitinka, neparodydama jam meilės.“ (Iš vok. k. vertė A. A. Jonynas.)

kai! Tikėk, kad tai ne plepėjimas, bet taip pat išsiveržimas mano tyriausio jausmo. Jurgi, –

Du bist mein, ich bin dein  
Des' sollst du gewiß sein  
Du bist beschlossen in meinem Herzen  
Verloren ist das Schlüsselein  
*Nun sollst du ewig darinnen sein!\*\*\**

Kokie puikūs buvo šie metai, tai gražiausi mano gyvenime. Kokia įspūdinga žiema, žiemos pavasaris, mielas! O dar ateis ir vasaros pavasaris. Kasdien aš pervarau per savo ekraną visus drauge pergyventus nuotykius, malonias ir juokingas situacijas. Kad ir, pvz., kiek daug prisiminimų teikia gruodžio 5 d., rogės! Taip sako Gabrielis D'Annunzio [D'Anuncijus]: „Meilė – džiaugsmo ir gyvybės šaltinis. Ji giliausių išgyvenimų teikėja. Ji grožio kūrėja. Ji mūsų likimas, mūsų gyvenimas, gyvybės ir mirties žaismas.“

Dar ilgai Tavo žvilgsnis užsiliko manyje... Ach, tos Tavo tyros, švarios, bet gilios ir stiprios akys! (Tarp kit-

\*\*\* „Tu mano, o aš tavoji,  
Veltui tuo dar abejoji,  
Mano širdyje tu užrakintas,  
Raktelis pamestas seniai,  
Tad amžiais liksi tu tenai!“  
(Iš vok. k. vertė A. A. Jonynas.)

ko: mano mama, susižavėjus Tavim, pasakė – Jurgis puikus berniukas, jau jo akys sako, kad jis labai geras.) Tik kai išvažiuoju į laukus, Tavo akys pavirto dangumi – aš žiūrėjau į dangų. Gražus buvo oras. Taip erdviu, platūs laukai, rugiai žaliuoja. Puikus autobusas lengvai skriejo per šviežią orą. Po kiek laiko žvilgtelėjau į savo kaimynus. Buvo įvairių tipų ir įvairių tautybių žmonių. Sėdėjo ir vienas labai simpatiškas ponas (gal atsimeni, prie autobuso buvo tokie, matyt, dvarininkai, vyras ir žmona, išvažiuojant jis keliskart pabučiavo žmoną. Bet paskui ir žmona kartu nuvažiavo iki Mickevičiaus gatvės, ji išlipo, ir įlipo du jų vaikučiai – Danutė ir Jurgis). Danutė nieko mergytė, o Jurgis ypač gyvas ir protingas berniukštis, visa kuo įdomaujas, klausinėja. Tėvas džiaugias savo sūneliu, kartais pabučiuoja, pagiria. Aš gi įsivaizdavau Tave mažutį – gabų, išdykusį vaikiuką. Viliampolėje įlipo du tipai. Viens – anties lūpomis, kitas – vanago nosim ir akimis. Chamai abu. Ančialūpis tuoj pareikalavo išstumt to pono lagaminą, kad savo galėtų įdėt pasuolėn. Tačiau šis nenusileido. Kits – storas, raudonas – atsisėdo šalia manęs ir taip prispaudė prie lango... Aš vis traukiaus, traukiaus, o tas išsiskėtė, rankas man ant kelių... Galvojau – iš kur jie tokie? Bet nieko nuostabaus, pasirodė, kad jie lenkai. Pradėjo juodu garsiai lenkiškai šnekėtis. Aišku, vanaganosis storulis su manim nesiskaitė (tiesa, kartais žvilgtelėdavu) ir vis labiau spaudė. Galų gale aš įsidrašinąu ir

Marija su savo  
išrinktuuju  
1939 m.



paprčiau, kad jis kitur atsisėstų. Nuo Vilkijos jis išsikraustė. Vėl tada ramiai galėjau grožėtis laukais, miškais, debesiukais. Tik Ariogaloj, bjaurybė, jis smulkmeniškai klausinėjo, kur važiuoju, pas ką, siūlėsi nuvešiąs. Palaikiau jį labai įtartinu. (Dabar sužinojau, kad tai labai bjaurus lenkas dvarininkas, mano dėdės priešas.) Iš Ariogalos gražiai važiavau arkliais. Visą kelią žiūrėjau į saulę ir debesis. Mėnulis patekėjo toks baltas kaip debesiukas. Kai saulė nusileido, buvau jau namie.

Čia tylu, ramu. Pusę dienos mokaus, pusę zylioju po aukštuosius krantus palei Dubysą, palei mažutį upeliuką. Žibučių pilni krantai. Mėlynuoja. Aš renku ir džiaugiuos.

Gražios žibutės. Mėlynos – tamsiai ir šviesiai, violetinės ir net baltos. Baltos žibutės, ar Tu tokias kada matei? Nuostabu. Ir ne tik žibučių, bet ir kitokių randu... Pririnkus pilną saują, įstačiau į puodelį. Ir dabar žiūri į mane žibutės, žiūri ir Tavo akutės... fotografuoju truputį. Tu mane taip uždegei, kad ir aš panorau tapti gera fotografe. Gaila tik, kad saulės labai maža.

Ankstį rytą bėgu bažnyčion vargonuot. Jurgi, puikiai išeina! Tai paprasčiausia klaviatūra, tik registrus reikia nuolat traukinėt. Tai mano malda. Įspūdingai, nepaprastai sklinda tąsūs vargonų garsai. Nustojus grot, dar ilgai jie man skamba. Dar pasilieku valandėlę toj nežemiškoj tylumoje. Pamažu pradėdau galvot apie Tave. Nieko nebelieka, kas veikt, kaip tik dėkoti likimui.

Pusę Buncko perskaičiau. Puikus dalykas. Zweig [Cveigas] geras pasąmonės tyrinėtojas. Pirmiausia skaičiau „Phantastische Nacht“ [„Fantastiška naktis“]. Gal ir sunku prieiti prie šios novelės, bet kai įsiskaitai, nenori atsitraukt. Dvasios išgyvenimas panašus kaip ir „Nusikaltime ir bausmėj“, tik šis miniatiūroj. Be galo patiko „Der Brief einer Unbekannten“ [„Nepažįstamojo laiškas“]. Rašo labai įtikinamai. Aš tikrai tikiu, kad galėjo būt tokia meilė, tokia stipri, kartu pripildanti, bet ir griauanti gyvenimą. Puiki kompozicija. Ypač įstrigo man žodelis *unwillkürlich* [ne savo noru], bet tai labai tipiška jo stiliui.

Aš, kaip ir Tu, pasipiktinus naujuoju „lietuviškuoju“ menu. Ne tik tapytojai mus verčia suprasti jų „genialius“ kūrinis, bet net ir tas Bacevičius tvirtina, kad jo muzika yra grynai tautiška. Jis griežtai teigia, kad jo „Electric“ poema grynai tautiška, tik mes nemokam suprasti, nemokam įvertinti. Ir aš sakau – nesulauks, nesulauks jie to!

Nesakyk, Jurguok, kad Tu nemoki rašyt. Tu visokeriopas talentas! Mano laiškas – marmalynė, be jokio plano, ta pati mintis pasikartoja kelis syk, daug plepėjimo. Gal net nereikalingi tie aprašymai, gal geriau būtų visas laiškas toks kaip jo pradžia. Na, bet aš noriu, kad Tu viską viską žinotum!! Tavo gi – nuosekliai dėstoma. Tiek jausmo, o kartu ir proto kartais vienam sakiny. Taip, Jurgučiuok, Tu turi man dar parašyt, aš lauksiu, labai lauksiu!

Jau vėlu. Prie žvakės rašau. Baigsiu.

Labanakt, Jurguti! Labanakt, branguti!

Bučiuoju Tave visą begalybę kartų!!

Šiąnakt atsigulus niūniuosisiu

Hebridus, bet pačią smarkiausią vietą!

M.

1938. IV. 19

Kaunas

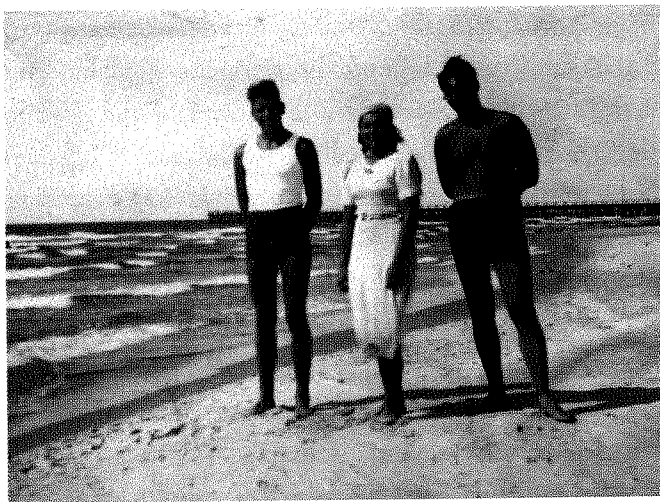
Į Pajūrį

Brangusis Jurgi!

Iš Betygalos grįžau šeštadienį. Reikėjo grįžt – visi taip manęs buvo pasiilgę. Be to, kas gi kiaušinius nudažytų? Aš nuo penkerių metų esu nepamainoma kiaušinių dažytoja. Kad Tu būtum buvęs, Tau būč gražų gražų nudažius... Gera, gražu, tylu buvo Betygaloj. Paskutinę dieną lankiausi ubagynėj, oi, kas per vaizdas ten buvo – visi seniai ligoniai: kurčiai, nebyliai, neregiai. Fotografavau. Na, bet pati žmonių aplinka greit nusibosta. Daug buvo žmonių – ir dėdė, ir pusseserė – šeimnininkė, ir klierikai, ir šeimyna – o nebuvo žmogaus! Neturėjau su kuo atvirai išsikalbėt, ten žmonės nežino, kas tai yra meilė, nežinojo, kad aš įsimylėjus. Tiesa, matyt, dėdė kažką jautė. Juk aš taip myliu savo tetą Julę, o ji mane dar labiau myli žinodama, kad aš myliu; ji man pasakoja, kaip ji mylėjo... Myliu aš pusseserę, nes ji taip pat myli... (Ji ryt išteka!)

Velykos praėjo šiaip sau, didelio įspūdžio nepalikdamos. Vis man kažko trūko. Pirmą dieną buvau pas Laimę, mat buvo jos gimimo diena. Man tačiau nebuvo jokio noro išdykauti, tik pasakojau savo įspūdžius iš Betygalos – daugiausia apie ubagynę.

Žinai, Jurgut, Tu mane nežmoniškai suintrigavai. Kas gi tas kažkas? Mano galva neišneša. Aš dabar taip lauksiu gegužės, taip lauksiu. Bet tai bus geras dalykas, tiesa? Na, bet ką Tu man gali pasakyti dabar? XII. 5 man buvo toks nelauktas, jokių būdu nemanytas siurprizas! Oi, aš buvau tada tokia sumišusi! Žinau, kad tik vieną klausimą kartoju – kas gi daryt? Ar taip galima, ar ne? A, ir gerai, kad taip baigėsi! Jei Tu neapsirikai, aš tuo labiau, jei Tu laimingas, aš dar laimingesnė! Ar Tu tikrai sakai, kad Tu neapsirikai? Ar Tu mane spėjai pažinti? Ar Tu galėtum aiškiai nusakyti, kas aš esu (objektyviai)? Man atrodo, kad aš dar esu toks palaidas, nesusikoncentravęs žmogus, kuris, sunku nusakyti, kas gi jis iš tikrųjų yra. Tik viena žinok, kad aš nesu visiškai lengvabūdė, o dažnai viską giliai į širdį dedu, giliai išgyvenu. Žinok, kad aš Tave myliu, bet ne lengvabūdiškai, o giliai ir amžinai. Tu gi – asmuo, sudėtas iš gražiausių ypatybių! Ša, aš komplimentų nerašau, o tik gryną teisybę, ir Tu man lūpų neužčiaupsi ir laiško nesuplėšysi, tiesa? Argi tai, jog aš pasakiau, kad Tu geras, kad Tavo akys mėlynos, yra panegirika? Na, bet vis dėlto gera ypatybė savęs visiškai nevertinti: (mat ir vėl naują gerą pusę atradau!) ach, Jurguži, Tu puikus žmogūžis!! Aš visai ramiai priimu Tavo komplimentus ir jaučiuos be galo laiminga, nes juos tesakai tik Tu vienas...



Palangos pajūryje. Iš dešinės: brolis Vytautas Alseika, Marija ir Jurgis Gimbutas, 1940 m.

#### IV. 20. Trečiadienis.

Buvau pertraukus. Reikėjo būtinai eiti pas pusseserę, pas mano Meilužytę brangią. Nupyniau jiems abiem rūtų vainikėlius. Vakaras taip jaukiai praėjo – ir prisiverkėm, ir prisidžiaugėm, ir prisibučiavom. Man ir keista, ir graudu, ir linksma buvo. Truputį žliumbiau, bet mane taip nuramino: „Pagalvok, ar tu verkksi, kai tekėsi?“ Ach, žinoma, juoksiuos, jei tik kiti nesugraudins. Šiandien jie išvažiavo į Klaipėdą ir grįš tik vakare, jau susituokę.

Šiandien taip pat laukiam dar vienos naujienos – turi pranešt galutinai, ar Vytautą paskirs atstovybėn į Varšuvą. Manau, kad tikrai yra 99%. Mes visi džiaugiamės,

o kartu ir šiek tiek liūstam. Aš tai beveik daugiau džiaugiuos. Žinau, kad jam reikia kur kitur išvažiuoti, nes to jis pats trokšta ir, be to, per daug išlepo namie. Vyras 26 metų – turėtų jau pradėt savarankiškai gyvent. Aš gi tada turėčiau savo atskirą kambarį, gražiai sutvarkyčiau, tokį jaukų jaukų norėčiau turėt kampelį. Žodžiu, puiku! Na, bet dar tikrai nežinia.

Laukiu labai šeštadienio, Velykų atostogų svarbiausios dienos. Tu, Jurgiuk, džiaukis ir grožėkis, kiek gali, gamta. Aš per paskutines dienas stengiaus pasisemti iš gamtos kuo daugiau jėgų. Didįjį penktadienį, jau gero-kai sutemus, vaikščiojau ilgai ilgai. Ilgu buvo vienai, bet aš įsivaizdavau, kad Tu mane matai, kad Tu užpakaly manęs, kad Tu pasislėpęs už medžių... Gegužės mėnesį mes lakštingalų klausysim...

Bučiuoju stipriai stipriai!

*Tavo Marutė*

1938. VIII. 2

Palanga

Į Fredą

Mano Jūra!\*

Atsikeliu pusę antros, žadintuvas vos neužglušintas. Skubu prie Nemuno. Tarp Daukanto ir Maironio turi būti laivas. Dar tamsu. Praeinu vieną kartą – nėra. Drožiu iki Kanto gatvės – irgi nėra, vėl grįžtu, einu iki Karmelitų – laivo nėra, atgal vėl iki Kanto – vadinasi, motorlaisis išplaukė. Tada klausiu keltininko – sako, tikrai neišplaukė. Staiga iš kažkur išlindo vežikas, aš pasisamdžiau jį, kad jis vėl atgal vežtų (mat truputį prisikamavau su daiktais besitąsydama). Ir tikrai tarp Daukanto ir Maironio suradau dėdę (pusę keturių). Laivas buvo taip gražiai tarp malkų pastatytas, kad su lempa nebūčiau pastebėjus, o jie visi, raganiukai, miegojo laive. Apie ketvirtą išsijudinom. Plaukt buvo visai smagu. Tik į galą truputį atsibodo. Visą laiką varėm 10 km greičiu. (Daugiau netraukia, naujas motorlaisis! Pavanдениui!) O karšta buvo! Visas sėdynes ir kajutės stogą prašutino. Lindom į vandenį kas 5 minutes. Lengva būdavo nusileist nuo laivo ir laikytis už virvės, bet kai reik-

\* Aš Tave vadinsiu *Jūra*, nes jūra – kažkas ypatingo, gražaus, didingo, o Tu dar aukštesnis, todėl rašau *J* didžiąja. Juk gražus vardas, tik gaila, kad moteriška galūnė, na, bet puikiau skamba. – *M. A.*

davo atgal į laivą įlipt – ašaros pradėdavo byrėti – srovė tokia smarki, kad niekaip kojos nepajėgdavau iš vandens iškelt. O vakare kaip puikiai leisdavosi saulė! Visai panašiai kaip Juodkrantėj. Man taip pasiutiškai ilgu pasidarė! Kai sutemo, kiti nuėjo gult į kajutę, vairininkai – prie vairo, aš pasilikau lauke, išsitiesiau ant suolo, visai prie vandens, ir žiūrėjau į dangų. Dangus toks žvaigždėtas! Aš gėrėjaus ir galvojau, galvojau. Man prisiminė dainelės žodžiai: „Dangus žvaigždutėmis nusėtas, nušvies mums kelią ateities...“ Tikrai, galingasis dangus man įkvėpė aibę minčių. Galvojau apie žmonių lavinimąsi, apie mokslus ir amatus. Kai tik priešdavau prie savęs, priešdavau ir išvadą, kad viską sugebėčiau mokytis – vidutiniškai, nepasižymėdama. Ot bjauru! Dabar po truputį pašneku su Meilyte. Nusprendžiau imti lietuvių, anglų ir etniką. Užteks. (Juk Tau mano studijų reikalas iki gyvo kaulo įgriso! Tiesa?)

Apsigyvenau kaip ir visuomet pas p. Vaineikiene (Vytauto g. 105). Gavau jau patį paskutinį kambariuką, kurio net nenuomoja, nes nėra lovos, o tik rėmai su čiužiniu. Tuos rėmus padėjo ant kėdžių, ir man visiškai gera gulėt. Blogiausia, kad už sienos nuolatinis koncertas – mažas, sergąs (per gaisrą nukentėjęs) vaikas kai verkia, tai dejuoja ištisą naktį. Niekis, nuo penktadienio gausiu turbūt kitą kambarį. Man čia patinka, kad visi čia savi, pažįstami: Meilytė su Kaziu gyvena. Mūsų,

šįmet baigusių abiturienčių, yra net aštuonios. Laimė ir Inia apsigyveno visai kitur – už Rąžės. Vakar, nors ir labai mieguista buvau, vis dėlto nuėjau ant tilto. Nepaprastai puikiai žaibavo – kaskart nušviesdavo debesis ir jūrą. Sutikau ant tilto Tutkį, jam pasakojau šiek tiek apie mūsų keliones, sakė, kad Vilniaus jis mums pavydintis.

Pasiutiškai karšta. Ore apie +40 C°, vandeny +25 C°, net jūroj negali atvėsti. Jūra kaip stiklas. Visai tokia kaip blynas. Vėjelio ni ni. Kaip gera, kad aš Palangoj. Man taip gaila Tavęs, mamos. Ot, kad taip kitamet mudu abu būtumėm Palangoj. Nuolat aš dabar prisimenu, kaip dieviška buvo Juodkrantėj, a – visur dieviška, kur Tu esi. Aš taip pripratau Tave kasdien matyti, kad imu ir pasižiūriu į laikrodį, ir skaičiuoju valandas iki penkių ar šešių, tik kita aplinkuma ir žmonės primena, kad aš Palangoj. Manau, kad labai ilgai nebūsiu...

Aš padariau mažą kiaulystę – paėmiau Tavo maišą nuo raketės. Ką Tu pasakysi? Pažįstamos panos, kaip Danutė, Nina ir kitos, skundžiasi, kad maža berniukų. Kai tik pasirodžiau, pirmas klausimas buvo: „O kur Jurgis?“ Matai, manęs be Tavęs žmonės neįsivaizduoja. Danutė apgailėstauja, kad Tavęs nėra, sako, tada gal aš leisčiau Tau su ja pašokti.

Pupa, dūšia, rašyk Tu man kuo greičiau!

Bu – bu!

*Marutė*

1938. VIII. 8

Palanga

Į Fredą

Brangusis Jurgi!

Nežmoniškai džiaugiaus gavus Tavo laišką! Man jis buvo toks reikalingas, toks baisiausiai reikalingas! Jis mane nudžiugino, sukilnino. Šias kelias dienas smarkiai blaškiaus, net jūrą pamiršdavau. Kartais užeidavo blaškymosi periodas toks, žinai, kaip amerikoniškame farse – kažkas griūva, vėl keliasi ir vėl virsta. Pasiutimas! Dažnai valgant viena žydaitė, žyduks, Kovalskytė kalba apie mediciną, medicinos profesorius. Ir aš mielai prisidedu, lyg kad būčiau medikė. Tai vis tas prakeiktas įsikalbėjimas, susigyvenimas! Bet, tik pagalvoju – viskas aukštyn kojom. Lai sau žydai ir kiti žmonės praktikai (aišku, su svyruojančiu pašaukimu) tveriasi to, už ko gali užsikabinti! Man gi – sąlygos ir perspektyvos kitokios, jei tik drįstu nuoširdžiai galvoti... Atmenu, vieną sykį su tėtuku kalbėjau apie ateitį. Aš jam įtikinėjau, kad ir aš, kaip jis, būsiu daktarė. Tėtuks, kažkodėl susimąstęs, pakraipydavo galvą. Sakė jis man: „Aš ėmiaus medicinos, nes kitaip nebuvo galima, ir dabar man medicina antroj vietoj, aš humanitaras ir norėčiau, kad tu panaši būtum. Lietuvai dar reikia tiek šviestis, tiek šviesesnių sielų. Pagaliau Lietuva – ne ligonių kraštas.“ Matau, kad visa Lietuva tai nėra tik mano senoji Vilniaus poliklinika.

Man gyvi tėtuko žodžiai. Visuomet aš jo klausiau – jis mano didžiausias vadovas. O dar nežmoniškai džiugu, kad Tu esi, Tu esi ir būsi šalia manęs, aš ne viena!!

Ir Tavo šis laiškas – toks galingas, geras – jis mane pakėlė. Išgyvenau tokią kilnią kilnią, džiugią valandėlę jį skaitydama.

Buvo Palangon atvykę vilniečiai. Visą dieną jie čia viešėjo. Aš buvau patenkinta. Ir plažė, ir ant tilto buvau su jais. Gal ir primins tau Laimė (kuri iki ausų su vilniečiu Velecku susidraugavo) ar kitos, kad aš Tave pamiršau, su vilniečiais vaikščiojau. Bet man tai tik juokinga. Tu man – didelis ir amžinas, jie – maži malonūs daikčiukai. Tu, Tavo ir mano meilė man toks aiškus aiškus dalykas, dėl kurio niekad niekad nesuabejoju. Mielai kalbėjau su Cicėnu (ot poetiška, puiki siela!). „Kur Tavo siela, Maryt?“ – paklausė. „Fama est!“ Pasirodei Vilniuj. A, yra graži širdžių simfonija – taip sakė Vydūnas. „Žiūrėk, kad Tau ne tik Palangoj būtų Palanga!“ – atviras jis, gražiamintis. Atsisveikindamas palinkėjo laimingo gyvenimo, kaip jauniems kurti gražesnę gyvenimą. Jis mat *senosios* kartos žmogus.

Po truputį skaitau. Perskaičiau Gorkio „Mano universitetai“. Patiko. Tik pats gyvenimas ten vaizduojamas per juodas – vienos bėdos, nelaimės, piktadarystės, žudynės. Dabar pradėjau Kellermano „Ingeborgą“. Žavinga knygelytė, labai primena „Paną“. Taip pat impresio-

nistika. Meilės pasakos gamtoj. Viena mintelė: „Galima turėt puikių, genialių sumanymų, galima būt didžiu žmogum, apie kurį kasdien galvoja daugybė žmonių – ateis metas, ir visa išnyks, išskyrus tą mažą, mažytį žodelį; ir nieko nebus gražesnio už jį.“

Sakai, kad tu nori atvažiuoti! Mama irgi taip pat rašė. Lieka tik judviem susitarti – važiuoti automobiliu ir man pranešti. Ir vėl būtume drauge prie jūros, parke, ant tilto, prie žvaigždžių ir draugo mėnulio... Jei Tu tikrai pasiryžai, lauksiu. Iki šiol galvojau anksčiau grįžt ir kaip nors sukombinuot kelionę į rytus. Na, bet tai galima atidėt pirmai rugsėjo. Grįžtant galėtumėm užsukti į Paežerį. Praktiškai galvojant, reiktų dar vieno ar dviejų keleivių. Tuoj rašysiu mamai laišką, o Tu irgi susiskambink.

Palanga kaip visuomet. Dieną karšta, naktį dabar šalta. Vis sušąlu. Vanduo dabar atšalo, bet užtai koks gaivinantis, ne virintas, kaip pirma buvo. Gražiausia – jūra ir dangus, puiku ir parke ties tvenkiniu, o žvaigždžių žvaigždžių... maudaus kažkodėl visiškai nedaug, bet todėl kaitinuos ir gerokai nusvilau. Popiet dažnai einu pas dėdę, kur mėginam su Meilyte, Kaziu, dėde atmušti sviedinukus (tenisą). Toj pačioj aikštėj, kur mudu kadaise drauge žaidėm. Popierius baigias. Su, Jurgiuk! Duok paglostyt ir pabučiuot! Dėkui už nuotraukas ir brangiausią gėlytę!

*Marutė*



1938. IX. 3

Betygala

Į Paežerį

Mano brangusis Jurgiuk!

Žinai – autobusu važiuot įdomu. Autobusas buvo pilnutėlis ir toks įvairus tipų atžvilgiu – ir kaimiečių bobelių, kaimo bernų, ir dvarininkėlių, ir žydų, kurie nesvietiškai ginčijosi, užėmę visą galą autobuso. Turėjau vieną labai įdomų pasikalbėjimą su šlėktele. Klausė, kur važiuoju.

– Į Betygalą.

– Ir aš į Betygalą. O pas ką?

– Pas dėdę.

– Tai turbūt tas dėdė turtingas, kad pas jį važiuojat.

Jis jums viską užrašys. Bet jau mokslas prasidėjo.

– Man dar neprasidėjo.

– A, tai turbūt jūs nieko nedirbat ir nesimokot. Jums patinka flirtuoti? Jūs skautė?

– Taip.

– Skautai tik flirtuoja, jie daugiau nieko nedaro.

– O jūs buvot skautas?

– Ne.

– Bet flirtavot, kai jaunas buvot?

Nutilo. Truputį keistos pažiūros, ar ne?

Čia ramu ir gražu. Ypač mane žavi jurginiai. Tiek daug ir tokie puikūs – dideli ir maži, įvairiausių spal-

vų. Aš vis einu į darželį ir kiekvieną atskirai apžiūriu, pauostau. O kad Tu žinotum, ką aš uostau ir kas man dabar taip patinka, aš Tau siunčiu po vieną lapelį nuo kiekvieno jurgino. Jurginai man visuomet patikdavo, o dabar net kiekvieną noriu pabučiuoti. Tai todėl, kad Tu juos mėgsti, ir man jie primena Tave: Jurgis – jurginai. Tu – Jurginas! Jurginėli mano mielas!

Mano viešėjimas Betygaloj perniek nenueis. Gausiu diplomą. Ir dar kokį – kulinarijos kursų! Šeimininkė mokys. Dėdė pasirašys. Ne juokai. Šiandien jau mėsos kepsnius ir kukulius padariau. Dabar su mėsuotom rankom Tau laišką rašau. Be to, išmokau, kaip gardžiai bruknes virt. Šeimininkė – mano pusseserė – labai griežta. Ypač švarą pridaboja ir, jei paliksi neišplautą dubenėlį ar puoduką, gausi gerų pamokslėlių.

Daug obuolių. Sode knygą skaitau – „Meir Ezofo-wicz“. Turbūt perskaitysiu. Įdomu.

Joldy poldy, išgirdau, kad laiškus kaip tik dabar išveža.

Bučiuoju!

Ir dar kartą bučiuoju!

*Tavo Marutė*

1938. IX. 8

Betygala

Į Paežerį

Mano Jurgi!

Pasiutęs mėnulis, jis visai toks pats buvo kaip Palangos kopose, kada vakar tekina bėgau paštan. Nežinau, kaip aš Tave myliu. Tu toks geras, geriausias. Šič kas naktį aš ypač daug sapnuoju, aišku – daugiausia Tave. Šiānakt sapnavau mudu ir naująją palapinę. Buvo baisiai gera.

Jau perskaičiau „Gyvenimo mokyklą“ ir „Meir Ezo-fowicz“. Pirmąją skaitei. Tiesa? Labai daug duodanti knyga. Pribraukiau knygoj daugybę minčių. Perskaitysiu aš visas Mardeno knygas. „Meir Ezofovicz“ labai ir labai graži knyga. Menišškai sukurti tipai, puikūs atskiri epizodai, įdomi tema, gražios mintys ir idėjos. Tai vieno Lenkijos žydų miestelio istorija. Dvi giminės varžėsi dėl valdžios; laimėjo ta, kuri griebėsi nešvarių priemonių, ilgai viešpatavo tų šlykščių rabinų giminė. Iš Ezofovičių pusės kildavo pasipriešinimas, bet nenugalėdavo. Ir taip kelis šimtmečius kovojo dvi pusės – viena dėl idėjos, trokšdama savo tautai gerovės, kita tik dėl to, kad turėtų valdžią, aptemdydama savo tautiečių protus, šmeiždama bjauriai kitą pusę. (Dažnai tai pasitaiko. Man labai priminė kurio laiko Vilniaus lietuvių gyvenimą.) Daug galima apie šią knygą kalbėt ir rašyt. Aš labai patenkinta, kad per-

skaičiau lenkiškai 300 su viršum puslapių. Smarkiai prisimčiau lenkų kalbą, nereikėjo jokio žodyno, galėjau tiek pat sekt turinį, charakterius, stilių, kiek lietuvišką knygą skaitydama.

Atėjo gryčion moteris ir mergytė. Išėjus jai klausiu, kas ji. „Ogi merga su savo vaiku!“ „O kur tėvas?“ „Kam čia galvoj, kur tėvas, ženotas – gyvena, kaip po senovei.“ Ech, ką ir bekalbėti. Viskas sukrauta vienai pusei – ir nauja būtybė, ir tos piktos, tokios negražios žmonių kalbos. Vienuolis parodė visuomenės panieką jai, privedusią iki pasiskandinimo. Visad ir visad jos gyvenimas tragiškas. Aš tokiam karštu viralu snukin drėbčiau; daugiausia dėl to, kad niekuo nesirūpina, nieko nenori žinot. Tą nelygybę seniai stebiu. Ypač tai žymu kaime, kur nieko nepaslėpsi, nesumeluosi. Nors vienodai būtų kaltinami!

Patinki Tu man, duok, snukutį pabučiuosiu!!

Čia man dar neatsibodo, nes daug stebiu ir skaitau. Labai mielas dėdė, toks idealistas, puikaus būdo žmogus. Kasdien vis po truputį daugiau jį myliu. Dabar kaip tik Šiluvoj didieji atlaidai. Žmonės pėsti ir važiuoti keliauja ten. Į kleboniją labai daug praeivių užsuka. Labai įdomu pasiklausyt visokiausių vargingų žmonių. Eina jie, lazdele pasiramsčiuodami, nesveiki – šlubi, akli, po 30–50 kilometrų, kad ten pasimelstų, atgautų sveikatą. Aš pernai tuo laiku buvau Šiluvoj. Neduok, Dieve, kaip ten bjauru – žmogus ant žmogaus, šliaužioja pilvais aplink

stebuklingą statulą, bučiuodami žemę. Nebent gilus tikėjimas pagyti jiems padeda.

Beveik kasdien čia prisimenama kun. Žemaičio tragiška mirtis. Žinai, nesvietiškai graudžios aplinkybės susidėjo – vainikai visur išpinti, vaikučiai geles barstyt išmokinti, puotai viskas paruošta, gražus kryžius tai progai prisiminti užsakytas. Ir visa tai ne primicijai, o laidotuviams. Motina dabar dar vos gyva, o kiekviena davatkėlė prie jo kapo šventoriuj ne vieną ašarą kasdien išlieja.

Dienos vis ilgėja, vis apsiniaukę. Prabėgo vasara. Ji buvo nuostabi, maloni, kaip pirmas mūsų pasibučiavimas.

Baigias atostogas. Aš jau noriu universiteto, taip noriu mokytis. Mes abu mokysimės, abu linksminsimės, abu džiaugsimės!

Lauksiu Tavęs Kaune. Iš čia išvažiuosiu turbūt sekmdienį.

Bučiuoju smarkiai smarkiai.

*Tavo Marutė*

1938. IX. 11

Kaunas

Į Fredą

Mano mylimasis Jurgiuk!

Tavo puikūs laišakai! Man net nesmagu, kad aš šį kartą Tau kažkaip be atsidėjimo, skubotai rašiau – tokius nesimpatiškus laiškus. Susižavėjau Tavo mintimis. Taip, žinai, pasidaro gera, kai žinai, kad ir Tu taip pat galvoji, kaip ir aš, ir gal net dar geriau ir visuomeniškiau.

Ir aš ėjau bažnyčion, klausiau pamokslų, stebėjau žmones, įvairias nelaimės. Perskaičiau Tavo aprašymą pajūrio mišių ir pamokslo, matau, kad ne visur parapijos lygios, ne visur tokie bjaurūs kunigai. Betygaloj visai kitoks reikalas. Mano dėdė – mano kunigo idealas\*. Baisiausiai rūpinasi savo parapijiečiais, visus pažįsta, kiekvieną sušelpia, užjaučia, aplanko. Klebonijos tarnai jį taip myli, kad net nerimauja, jei jis kur toliau išvažiuoja. „Tai mūsų geriausias tėvelis, be jo sunku mums būtų ant svieto.“ Jis beveik savo lėšomis pastatė bažnyčią, dabar stato bokštą. Vikaras gan gabus, išsilavinęs, apsukrus žmogus ir pamokslus sako visai žmoniškai, dažnai pridėdamas di-

\* Praną Janulaitį, Marijos motinos brolių, 1947 m. areštavo bolševikai. Lukiškių kalėjime iškalėjo metus. Vėliau buvo išvežtas į Rusiją, Vladimiro kalėjimą. Iškalėjo ten 5 metus – pridėjo dar 10 metų. Netrukus artimieji gavo žinią, kad jau miręs.

džiųjų rašytojų ar veikėjų citatas. Vienintelė yda, kad jie nusistatę prieš kitas sroves, prieš valdžią. Neina išvien – mažiau pasiekia.

Paskutiniašias dienas aš pajutau tikrą kaimo gyvenimą. Draugavau su visais gyvuliukais, paukščiukais ir gėlytėmis. Tik su bjaurybėmis piktais šunimis nesugyvenau. Taip jie mane vieną kartą išgąsdino, kad net žado netekau. Išeinu vieną vakarą iš kambario į priėngį – Meškis! Aš sustingau (baisiausiai piktas šuo – griebia žmogų už gerklės ir pjauna!). Didžiausiu šuoliu šokau atgal ir užtrenkiau duris; tik kojas apdraskė.

Penktadienį pajutau tikrą kaimo idiliją.

Guliu šonu, ranka pasirėmus, skaitau knygą. Nuostabus Dubysos krantas, kai kur šlaitas, apaugęs gėlėmis. Po kiekvieno sakinio dirsteliu į vingiuojančią Dubysą. Taip puikiai ir išdidžiai plaukia sau ji tarp milžinų krantų. Dieviška! Ramu. Girdis, kai puslapį verčiu.

Staiga triukšmas – lyg bulves kas pabėrė. Ir vis arčiau arčiau ir garsiau. Pakeliu galvą – aplink mane avinai, avys, avelės, avinukai. Begalė! Žiūri į mane. Aš nė krust. Jie dar kelis žingsnius – aš nė krust. Ir dar drąsiau ir vis arčiau, arčiau. Vieną žingsnį, kitą, o aš nė krust. Jau visai arti. Žiūri, aplink sustoję. Keista, žmogus guli ir nejuda! O gal ne žmogus? – Mee! Ir aš mee. Visai keista. Aš vėl – mee! Ir mano avys visai priemanęs prisiglaudė. Drąsiausias man kaktą bučiuoja ir

duoda koją pasisveikinimui. Aha, nori pasikalbėt? Pui-ku. Aš avinuką už kaklo, apkabinu, paguldau prie savęs, glostau. Jis visai rimtai kažką svarsto. Matyt galvoja, kas aš per sutvėrimas. Avine, avine, aš žmogus, bet tau nieko pikta nedarysiu. Man patinka, kad tu toks drąsus. Kiti sukta plaukiai gražuoliai aplink dzimbinėja. Man taip smagu! Susidraugavau su avinuku. Iš pakalnės išlenda karvės ir senis skerdžius. Išsigąsta vargšas, pamatęs nepažįstamą, ponišką (su laikrodžiu, su žiedu, suktais plaukais!) ypatą. „Ajai, kur jūs, gyvuliai, lauk! Šio, žaloja, rupūže, kur eini!? Šio, jūs man!“ Išlaksto gyvuliukai. Mano avinukas atsistoja, dar žvilgtelia nustebusiom akim, mirkteli ir nukuria pakalnėn. Man taip gaila ir pikta ant senio.

Vėl skaitau knygą. Anapus Dubysos pasigirsta mergaitės dainelė. Toks sultingas, skaidrus sopranas. Aš prisidedu. Dainuojam duetą: „Augo kieme klevelis...“ Saulutė rengiasi leistis. Užlipu ant aukščiausio kalno. Nė vieno debesiuko. Nuleidžiu saulę. Diena baigėsi. Temsta. Bėgu pakalnėn. Ties krūmais šmurkšt man kažkas pro kojas – kiškis. Toks rusvas, didelėm ausim. Dar atsisuko ir nukūrė.

Kitą dieną –

Guliu po obelia aukštieninka. Matau dičkį, storulį obuolį visai čia pat virš mano nosies. Laukiu, kol susipras atsiskirt su savo šakyte. Bjaurybiūkštis, nekrenta! Nusi-

bosta man į tą nesuprantantį padarą spoksoti. Aš žvilgtelį debesiukus, tokius gražiai paraudusius – mat jau popietis. Puiku čia! Žolė didelė ir dilgėlės simpatiškai atrodo. Jos prisiglaudusios prie obels – saugoja. Nebijokit, nelipsiu! Obuoliuks nepašykštės – nukris. Tiesiog į burną! Ech, sultingas! Įsižiūriu, uždūmoju (apie Jurguką mylimiausią).

Kas gi čia dabar?

Griebia už kojos, oi, įkirto kažkas ir dar kerta ir drasko. Tas kažkas tai – gauja kalakutų. Vargšai apsirikto – vietoj dilgėlių mano kojų pirštelius norėjo praryti. Bet jie geri, visai geri. Turbūt tik prikelt ar paerzint norėjo. Aš atsisėdu. Kalakutai šnairai spokso. Kažin, ar jie stebisi, ar piktinasi. Nebėga. Paglostau. Įdomu, ar nepyks, jei sušvilpsiu. Sušvilpiu. O, Viešpatie, mano kalakutai paraudonavo ir virto tikrais lietuviškais povais. Visai gražūs pasidarėt, bet nors ir išsipūtėt, aš jūsų nebijau ir nemanau bėgti. Keista, kad jie ant manęs bepykdami patys pradėjo kapotis. Žiūriu, viens griebia kitam už pagurklės ir smaugiasi. Baisu, kad kruvinai nesusikirstų. Aš pagaunu, perskiriu ir vieno nepaleidžiu. Nutariu ištyrinėti. Nesimpatiškai kaba pagurklis. Čiupinėju toliau. Puikus išradimas! Truputį už pagurklio – šepetėlis! Visai puikus barzdai skusti! Paleidžiu. Kalakutai neina nuo manęs. Aš – šuldu buldu, šuldu buldu. Skandalas! Visai supyksta mano kalakutai! Baisiau-

siai pasipučia. Aš dar – šuldu buldu. Ir jie man – šuldu buldu, bet jau blogai – visi ant mano kojų. Aš strykt! Oi, per dilgėles. Pamiřtu ir obuolį.

\* \* \*

Tikėk, kad tikrai taip buvo, rašiau iš visos širdies, neperdėdama. Gal negreit teks vėl taip nuoširdžiai su gyvuliukais pabendraut. Gal ir negerai, kad laiřkan dedu per daug beletristikos. Bet, kam man tai rašyti į dieno raštį ar ant popieriuko, kad aš noriu viską Tau skirti, viską Tau rašyti. Tu man turtas.

Kaip puiku, kad Tu ryt parvažiuoji! Aš manau, kad dar teks iki ketvirtadienio palaukti. Paskambink man!

Man labai patiko Schopenhauerio jaunatvės nerimo nusakymas. Jurgi, man nieko netrūksta, kai mudu drauge sėdim, kai aš galvą įremiu į Tavo krūtinę...

Bučiuoju Tave!

Iki!

*Marutė*

1939. VIII. 28

Kaunas

Į Paežerį

Branguti!

Aš jau Kaune. Visur dabar karo išvakarių nuotaika. Klausom radijo ir gaudom ekstra telegramas. Aš per daug nesijaudinu. Džiaugiuos, kad anksčiau sugrįžau, nes mama labai laukė.

Mikailaičiuose\* po Palangos atrodė trošku, karšta, taip gailu pasidarė Palangos, jūros. Juk gera mudviem buvo! Tokia puiki jūra! O čia musės taip įkyriai kandžiojo, kad net iš ryto miegot nedavė; tekdavo ir galvą užsikloti. Labai gražus, tikrai pavyzdingas ūkis – net malonu žiūrėt, kaip viskas taip dideliu mastu eina. Yra visos reikalingos mašinos, 50 karvių, 20 arklių, paukščių. Buvo ko pasižiūrėt. Aš sau apvaikščiojau visus tvartus – paršiukus, teliukus, kumeliukus, bet kitai dienai nebebuvo darbo – manęs nepriėmė nei karvių melžt, nei nieko kito dirbti. Siūlė tik prie pelų stovėti dulkėse, šalia kuliamosios mašinos, bet ten tai jau aš pati savo vargšės nosytės nenorėčiau kišti. Knygos nė vienos neperskaičiau, nes per daug karšta buvo skaityti.

Gailėjaus, kad iki galo nevažiavau su vilniečiais. Taip smagu ir įdomu buvo! Tokie jie visi deimančiukai! Bai-

\* Marijos močiutės (iš mamos pusės) kaimas, kuriame gimė Veronikos Janulaitytės-Alseikienės motina.

siai gražiai sutiko Viekšniuose. Per visą miestelį išrikiuoti vaikučiai, kaimo bobutės švariom, baltom skepetėlėm ir visi žmonės iki paskutinio, matyt, buvo susirinkę pasitikti. Pradėjo lyti gėlių lietus, žmonės verkė, bučiavosi ir džiaugėsi. Paskui buvo vaisės lauke prie tautiškai išpuoš-  
tų stalų. Dainavo choras ir kelios kalbos buvo labai labai nuoširdžios. Kad taip gražiai, sklandžiai ir jaukiai priėmė, kalti keli asmens – vilniečiai: progimnazijos direktorius, buvęs Švenčionių gimnazijos vicedirektorius Vikt. Biržiška, B. Sruoga ir kt. Vis dėlto tie, kurie buvo gyvenę Vilniuje, gali tik tinkamai suprast to krašto žmones. Autobuse buvo baisiai įdomu klausytis V. Uždavinio\*\* pasakojimų. Taip jis gyvai pasakojo savo nuotaiką perbėgus į Nepriklausomą Lietuvą, paskui organizavimą V. V. S.\*\*\* Jis labai atviras ir tiesus žmogus, nekenčia partijų. Tiek daug tiesos pasakė, kad vilniečiai net nenorėjo tikėti. Niekur negaudavo pastovesnio darbo, nes nesutikdavo kalbėt prieš lietuvius. Šiuo atveju vilniečiai kitokie. Vilniuj smarkūs žmonės, pjaunasi kartais, bet tik su sąlyga, jei nukenčia patys, o ne Lietuvos reikalai. O čia tai baisūs dalykai būdavo. Pasakojo gan daug apie savo kelionę po Ameriką. Dabar jis knygą rašo. Vis dėlto mes buvom vi-

\*\* Vincas Uždavinys (1902 05 16–1983 03 20) – žurnalistas, keliautojas. Redagavo Vilniaus vadavimo sąjungos žurnalą *Mūsų Vilnius*. Išleido kelionių po Europą ir Afriką išpūdžių knygas.

\*\*\* V. V. S. – Vilniaus vadavimo sąjunga.

siškai nepasiruošę tokiai kelionei. Grįžtant iš Šiaulių, važiavau pirma klase. Kartu važiavo inž. Čiurlys; jis pernai buvo Amerikoje. Irgi pasakojo įspūdžius. Būtinai pataria gerokai pastudijuoti tą kraštą prieš važiuojant. Ten tiek naujenybių, kad nebespėji suprast.

Kituose miesteliuose nesustojom. 10 minučių stovėjom tik prie Platelių ežero. Labai puikus! Tik nebuvo laiko maudytis. Vadovas vis varė greičiau ir greičiau, ir vis tiek į Šiaulius pavėlavom. Vidurnakty nusibaladojau pas dėdę. Laimei, pusseserės nemiegojo. Pernakvojau su pussesere Danute vienoj lovoj, iki 6 v. ryto praplepėjom. Iš per didelio mano atvirumo išėjo vienas nesusipratimėlis. Papasakosiu vėliau. Kitą dieną išlydėjau vilniečius. Dar prieš tai pasivažiavau – buvau „Gubernijos“ bravore ir pirmą kartą gėriau juodą alų. Gana skanus. Dr. Rymas „Butrimui“ siuntė linkėjimų. Bet paskiau sutiko, kad Gimbutui. Nuoširdžiausių linkėjimų nuo p. Micevičiaus ir p. Čaikausko.

Sakyk, pupuliuk, kaip Tavo kojytė? Ar vaikščioji? Aš labai noriu, kad Tu kaip nors greičiau parvažiuotum. Kiekvieną dieną gali kas nors įvykti. Visi svarbesnieji valdininkai ir atsargos karininkai sugrąžinti iš atostogų. Gal eisim į Vilnių!!!! Sako, kad mūsiškė kariuomenė vis siunčiama į pasienį.

Baisiausiai Tavęs išsiilgau. Jau taip ilgai mes nesimatom.

Bučiuoju Tave smarkiai smarkiai – ir lūpytes, ir akytes, ir nosytę, ir veidelius...

*Tavo Marutė*

1940. III. 4

Vilnius

Į Kauną

Mano Jurgužėli!

Kaip gerai, kad parašei laišką! Gavau jį tik šiandien, pirmadienį. Lig šiol kas valandą laukiau, laukiau, vis dar tikėjau. Na, neatvažiavai, tiek to.

Grįžau ką tik iš Kaziuko. Žinoma, man tokio įspūdžio, kaip kad seniau darydavo, nepadare. Sausakimšai buvo susigrūdęs visas Vilnius ir turbūt pusė Kauno. Visi stumdėsi, grūdosi, pirkosi riestainius, žaislus, verbas. Didelis, iš tikrųjų didelis tas jomarkas! Visa Lukiškių aikštė, kuri tęsėsi lig pat Neries. Tikėjau daugiau rasti liaudies drožinių, kokių nors gražių puodukų, bet, deja, labai nedaug tebuvo. Pusė kermošiaus – riestainiai, spalvotos širdys, verbos, dirbtinės gėlės, mediniai šaukštai. Buvo ir ūkininkams reikalingų dalykų – ratų, vežimų, akėčių, statinių, kubilų, geldų, stalų, kėdžių ir t. t. Aš su Monika taip pusę dienos ir pravaikščiojau. Buvau pašventus tik kelias valandas, bet kai patekom į labirintą, į sukuri, ne-

greit galą tepriėjom. Margas tas Kaziukas, kaip tos verbos. Kitą kartą ir Tu pamatysi, o šiandien nieko nepaprasta nebuvo.

Vakar buvau koncerte ir literatūros šventėje. Ir čia, ir čia ėjau viena, bet viduje susitikau gan daug pažįstamų vilniečių. Koncertas nesužavėjo. Tik Arenskio perdirbtos Čaikovskio variacijos buvo tikrai gražios. Gruodis, Lisztas [Listas], Brahmsas [Bramsas] skambėjo visai manęs nepaliesdami. Sau klausiau ir visokiausius dalykus galvojau, tačiau nė kiek nesipiktinau. Nuotaiką pagadino Algis, su kuriuo grįžau po koncerto. Visą kelią taip plūdo Dvarioną, taip keikėsi, kaip jam norėjosi vėmti per koncertą... Tuoj po koncerto nuskubėjau universiteto salėn, literatūros šventėn. Nepaprastai patiko Putino eilėraštis „Motinai“ (jis, rodos, buvo „Naujojo Romuvoj“). Gan įdomūs buvo K. Boruta, P. Vaičiūnas. Vieni labai tyliai skaitė, kiti per daug šaukė (Inčiūra). Taip ir praėjo.

Šiandien į premijų įteikimą nebeeisiu. Užteks jau. Vakar visą dieną prauliojau, šiandien – pusę dienos. Laikas eit į darbą. Taip trūksta to laiko. Amžinai per ilgai miegu, per daug pravaikštau. Ach, puikus mano Vilnius! Šiandien jis visai lietuviškas! Kokia būtų laimė, jeigu čia būtų namai, jaukus butukas, mano kambarys su visomis knygomis, visais mano daiktais! Gatvėj smagu, o kai parėini, imi ilgėtis. Puiku, rytoj važiuoju pas mamą, pas Jurgį! O kokia bus puiki vonia, koks gražus bus kambarys!

Jau pradėjau dirbti Lietuvių mokslo draugijoj. Tu neįsivaizduoji, koks tai turi būti pasišventimas! Po valandos kitos taip sustimpu, pamėlynuoja nosis, rankos ir reikia bėgt namo. Draugijos muziejuj 15 laipsnių šalčio! Pasiėmiau pirmiausia knygyną aprašyt. Katalogo stalčių išsi-traukiu ir nešuos sau į vedėjos kambarį, kur kartkartėm pakūrena mažytę krosniukę, bet ir tai tik priešpiet. Tepia, tepiau kremu rankas. Dabar pritrūkau, tai ėmiau storu sluoksniu sviestu tepti. Šiek tiek gelbėjo. Ir ką daryt? Tie mūrai ir pavasarį taip greit neatšils, o šaltis dar vis nesibai-gia. Verčiu iš eilės 40 000 knygų katalogą ir susirašau sau visas knygas, liečiančias etniką, archeologiją, kalbotyrą. Manau, kad tai man ateičiai bus labai naudinga. Ne taip didelis knygynas, bet yra nepaprastai vertingų dalykų. Ypač daug senųjų lituanistikos dalykų, taip pat etnologijos. Technikos srities gal užvis mažiausia, bet, pav., visos lietuvių inžinierių knygos yra. Jau peržiūrėjau dvylika stalčių ir dar tiek pat liko.

Ši savaitė man buvo dvilypė: 1) pakilimas iki didžiausio entuziazmo, laimės, džiaugsmo, 2) nusileidimas, nusi-raminimas, apsiblausimas dėl sustipimo. Aiškiai dabar matau, kad mano charakteris, nuotaika labai banguojanti. Yra tokių momentų, kad galėčiau kalnus verst, tada viskas lengva, kad ir, pvz., rašyt tada galiu, kaip noriu. Šįryt būč Tau puikų laišką parašius, bet neišnaudojau to momento, atidėjau popiečiui ir išbėgau į Kaziuką. Kai pavargus grįžau,



jau ir minčių eilė nebe tokia laki. Nuo šiandien aš ypač gaudysiu tokias minutes.

Ką aš svajoju, ką galvoju? Ar naują ateitį kuriu? Ar ne? Tik tas vienas vienintelis klausimas rūpi – kas tai yra gyventi? Ar iš viso daugumas žmonių gyvena, ar negyvena? Čia nueinu dažnai pas Tėtuką\*, kasdien sutinku įvairaus plauko laidotuvių, čia pat matau džiūgaujančius, klykiančius vaikus ir suvargusias poterius murmančias elgetas, čia vaikėzai, šlykščiai užkabinėdami, bastosi gatvėmis. Įvairus gyvenimas. Vienų jis pralekia kaip šviesaus spindulio švystelėjimas, kitų – kaip džiaugsmo kibirkstėlė, kaip švelnaus vėjelio pūstelėjimas, o kitų – kaip šiurpus klyksmas naktį, kaip purvinas lašas nuo stogo nusirita. Žiūrėk, buvo stebuklinga gėlė, pražydo, nuvyto ir nebėr. Gali rasti šimtus palyginimų. Šiurpas paima, kai matai tūkstančius žmonių gatavai mirusius jau ant žemės. Siekia, trokšta žmonės nemirtingumo, bet kaip jie siekia? Viešpatie, nejaugi pasaulis nesulauks tokios dienos, kai visi žmonės gyvens, o ne dvoks! Kiekvieno gyvenimas turi būt kaip džiaugsmo dvelkstelėjimas, kaip graži gėlė, nes jau džiaugsmas, grožis – nemirtingas. Žiūriu aš prieš save į savo tėvo fotografiją – man gera: mano Tėtukas gyvas, tikrai gyvas! Ir vis labiau ir labiau manyje klykia šauks-

\* Marijos Alseikaitės tėvas Danielius Alseika palaidotas Vilniuje, Antakalnyje, Saulės kapinėse.

mas – ar tu paliksi ką nors, ar pranyksi kaip dūmai? O laikas galvotrūkčiais bėga. Gavimo procesas daug ilgesnis negu davimo. Kūrybinės galios per maža. Bet aš džiaugiuos, džiaugiuos ta mintim, kad gal kas nors užsiliks po manęs, gal nors vienu taškiuku prisidėsiu žmonijos gesniam gyvenimui. Jokio blogiausiojo atvejo negalės būti, jei mes diena iš dienos gražiai gyvensim...

Aptingau jau, šiandien man neina plunksna.

Bučiuoju Tavo akyles!

*Marutė*

1940. III. 19

Vilnius

Į Kauną

Mano paukšteliau, brangiausias!

Žinai, aš šiandien gavau Tavo laišką! Nuo pat ryto galvojau, kad rašysiu Tau laišką, eisiu savo butan, paimsiu kotelį su plunksna, pamirkysiu rašalan. Ir žinai, kaip juokingai išėjo. Nuėjau į savo butą, rakinu raktu. Rakinasi, bet neatsidaro. Pasirodo, kad jau šventės ir sargas didesniu raktu užrakino. Lig šių dienelių aš buvau visai pamišęs, kad turiu visai jaukų keturių kambarių butą – archeologijos seminarą. Ten nė vienos gyvos dūšios niekad nebūna. Aš sau nueinu, šiltam profesoriaus kamba-

riuke prie rašomojo stalo atsisėdu, galiu ir knygų spintas atsirakinti, jei noriu. Ant rašomojo stalo yra ir rašalo, ir kotelių su plunksna, ir pieštukai, drožtukai, trintukai. Bet šiandien aš ten neįėjau. Grįžau per Pilies gatvę, užėjau krautuvėn ir nusipirkau naują plunksnakotį ir naują plunksną – savo bernužėliui gromatėlę rašyti...

Aš šiandien gavau nuo Tavęs laišką! – aš žinojau, kad gausiu! Ką gi tos nuotraukos reiškia? Žmonės šuniukų sutvert negali – vis bus žmonės, nors ir panašūs į beždžioniukus būtų! O tokią mielą šeimynėlę labai būtų miela turėt. Gaila, kad aš Tavęs nemoku verbom paplakti... Už tai aš Tave švelniom, švelnutėlėm Vilniaus verbelėm paglostysiu! Aš jų turiu dabar visą pluoštą. Verbų sekmdienio ankstų rytą aš žygiavau Katedros aikštėn verbų pirkti. Tai gražių buvo! Gražių ir nupirkau. Turiu parvežt tetai Julei, Meilytei, na, ir Tau.

Vakar buvau „Sudrumstojoj ramybėj“. Simpatiškas dalykėlis. Ten tokia tikra meilė parodyta. O aš tik apie mudu ir tegalvojau. Liudas vienoj vietoj pasakė: „Žinok, jei aš visą save atiduodu, tai puse nepasitenkinsiu.“ Gerai pasakė. O Danutė paklausta, ar ji myli savo vyrą, atsakė: „Kai tekėjau už jo, gal mylėjau, gal ir ne, bet dabar, kai matau, kaip jis mane myli, kaip jis man aukojasi, aš tikrai žinau, kad ir aš jį taip taip myliu!..“ Ot, žinai, nieko sau dalykėlis priešalkoholinei propagandai. Svarbiausia, kad vilniečių „Vaidilos“ teatras visai puik-

kus. Man buvo labai miela žiūrėti, kaip mano artimi žmonės vaidino. Išimtinai visi pažįstami! Svarbiausia rolė buvo Einiuvienės – Danutė. Buvo labai jauki senutė, kur ji savo vyrui (B. Uzielai) pasakė džiuginančią naujieną – apie tokį mažytį sutvėrimėlį... Suvaicino puikiai, nes toji rolė atitiko jos realią padėtį. Po vaidinimo mes kalbėjomės, ji pasakojo, kad jos dviese su dukryte vaidina ir jos duktė tikriausiai bus artistė... O, kad Tu žinotum, Jurgi, kokia dieviška scena buvo, kur klebonas su ūkininkais kalbėjosi! Ach, nė vienas mūsų Valstybinio dramos teatro artistas negalėtų taip įsijaust kaimiečio sielon! Taip jie utriravo ir gestikuliuo puikiai, kad mes visi šėlom. Vilnietis studentas ar inteligentas, kilęs iš kaimo, dar taip nenutolęs nuo jo. Todėl toks gražus bendradarbiavimas ir ėjo per tuos metus.

Koncerte man buvo labai gražu žiūrėt, kaip mano onytės klausėsi muzikos. Tos pačios bobutės, kurias Tu Gedimino kalne fotografavai, sėdėjo partery 9 eilėj kaip ir aš, ir klausėsi simfoninio orkestro – Bacho preliudo, Beethoveno... Puikus buvo tas styginiam orkestrui pritaikytas Bacho h-moll preliudas! Aš jį tą visą vakarą be pertraukos niūniavau. Norėjau Tau laišką vakare rašyti, bet preliudas nedavė, atsisėdau ant sofos ir vos apsvilkusi, beniūniuodama ir virškindama sekmdienio įspūdžius, neužmigau. Parėjau tik vėlai – 11 val., o dar Kristus alyvų daržely truputį išvargino. Ne, ne tiek Jis, kiek iš viso

tai, kad teatre be pertraukos išbuvau šešias valandas. Pirmą kartą savo gyvenime tiek ilgai teatre prasėdėjau! Dar kine, rodos, dviejų ištisų seansų neprabuvau. Ir Alę prikalbinau. Abi išbuvom. Ir ne tik mes abi. Daugelis vilniečių. Ach, tie mano vilniečiai, jie dabar taip užsidegusiai lanko teatrą. Jie iš viso supranta, kas tai yra teatras! Per tiek metų užsigrūdino. Ir vakar, kada Vaidilos teatras „Sudrumstąją jaunystę“ statė nebe pirmą kartą, visi vilniečiai jau tikriausiai po kelis kartus bus matę; vakar kauliškių gal buvo apie dvidešimt, o visi kiti – vilniečiai... Visi tie patys ir koncerto klausė. Man tai sudaro didelio malonumo. Tai yra dar vienas impulsas kuo dažniau Vilniaus teatrą pamatyt. Kai dabar toji buvusi nedidelė šeimynėlė konglomeruojasi, įsilieja į vieną didelę [šeimą?], ją dar galima šen ten užtikti: kultūrinėse įstaigose, teatruose, lietuvių k. kursuose, muziejuose.

Mano lankomosios įstaigos – muziejai. Pasiryžtu kasdien po 3–5 val. pašalti. Šiandien išbuvau keturias valandas Mokslo draugijoje. Buvau gerai apsiginklavusi, todėl gan ilgai ištesėjau. Darbas vyko taip sparčiai, kad aprašiau beveik didesnę pusę archeologinio muziejaus. Žinoma, tik škiecais pasižymėdama, o visą aiškinimo darbą palikdama šiltesniam kambariui. Ta vedėja, nors ir vilnietė, ir etnografė, man nelabai patinka. Vis nuolat buvo susiraukusi, kai jos kambarį katalogus varčiau; ji pati nieko nenusimano nei draugijos istorijoje, nei inventoriuj. Aš

jau daugiau žinau. Razmukas vis dar serga ir reikiamų žinių negaliu išgaut. Vėl teks atidėti po Velykų. Lietuvių mokslo draugijoje nėra, o gal tik nenorėjo duoti „Lietuvių tautos“, draugijos organo! Tai mane labai nustebino ir supykino. Aš sau išėjau ir ėjau per žmones V tomo ieškodama. Galų gale, per Valaičio protekciją, ryt eisiu Wróblewskich [Vrublevskich] bibliotekon\* skaityti. Ot ten viskas simpatiška! Ir žmonės, ir grandiozinė patalpa. Tu neįsivaizduoji, kaip viduj gražu! Tiek erdvės ir prabangos! Toks rūmas – tik brangakmeniams laikyti. Man tuoj prisimena Lietuvių mokslo draugija, Lituanistikos institutas, kur sukrautas didžiausias lituanistikos turtas – kaip gaila, kad jie neturi didingų vienu rūmų, akademijos. Su laiku tai turės įvykti! Lietuvių mokslo draugija ir tuose prabanguose namuose yra skandalingoj padėty. Tie namai netinka visai mokslo draugijai. Jei yra biblioteka, turtingiausias archyvas, reikia ir patalpų, kad žmonės galėtų prieiti. Basanavičius jau įsteigdamas draugiją tikėjosi, kad ateity toji mokslo draugija taip išaugsi, kad virsianti didžiule Lietuvių mokslo akademija. Man atrodo, kad turi būti tokia grandiozinė Mokslo draugija arba speciali suvienyta lituanistikos Akademija, arba vis tiek, kad ir institutas, kuris įtrauktų visas pajėgas, visą turtą ir koncentruotų vienoj vietoj. Ach, kai esi Vilniuj, tai vis ir kyla

\* Dabar – MA biblioteka.

didingi vaizdai, tokios didelės svajonės, kad net ir didybės įkvepia. Man Vilnius, Tėtukas taip kasdien įkvepia noro dirbti ir džiaugtis!

Jurgi, ir aš džiaugiuos, kad jūs nutarėt Antelkius perduot. Gražu ten buvo, ir Tau ten taip brangi vieta, bet kas iš to, kad pats tuo džiaugtis negalėtum, o būtų tik amžinas rūpestis. Reikia taip tvarkytis, kad nereiktų gaišti dėl pašalinių dalykų. Mes ne ūkininkai, todėl žemei ir negaiškim. O Lietuva – plati! Norint pereit jos visus kaimus užteks mūsų gyvenimo. O tas liaudies gyvenimas toks įdomus, kad taip ir norisi jį kuo daugiau pažinti, įsigyvent. Vasarą reikia skrajot – ir po Lietuvą, ir už Lietuvos. Nemanau, kad mudu taip pasentumėm, kad norėtumėm tik žemėje knistis. Žinoma, tai irgi kartais sudaro didelį smagumą. Bet jei bus nedidelis sklypelis, jis daug vargo nesudarys, ir pasiekti jį bus lengva, ir smagus didesnis. Iš viso, aš beveik nusistačius prieš materialinį turta, kuris duotų pelno, bet kuriuo reiktų daug rūpintis ir laiko gaišt, pvz., namai, ūkis. Va – turėt automobiliuką arba sau jaukų butuką – baisiai gera. Žinai, aš čia savo kambarį kažkodėl lig šiol jaukia nesijaučiu. Nepatinka man jis. Tiesa, dar, pasirodo, aš čia ne viena gyvenu. Dar reiktų ir trečio gyventoją – kačiukės, kad sugautų peliukę. Aš taip iki nakties drebu, kad man nenugrauztų kojų pirštų. Tai taip įsisuku į antklodę ir guliu kaip stabas, o ji iš po apačios sofos kad braška, paskui bėga į

rašomąjį stalą, popierius varto... Įdomu, ką? Ką darysi, ir toks gyvas padarėlis palinksmina... Vakar buvau pietauti pas Aleksandrą Karužą. Ten gyvena ir Budėnai, kurie turi vieną labai gražų ir jaukutį kambariuką. Pavasarį, padėjęs jų šeimai, jie išsikraustys. Šurka siūlo man gyvent. Man labai patinka. Jei Meilytė neišsinuomos sau žmoniško buto arba gal nenorės, kad aš pas juos gyvenčiau, tai būtinai prašysiu, kad man jie tą kambariuką paliktų. Tada ir Tu jaustumėis kaip namie, taip pat ir aš. Kitąmet, galimas dalykas, kad būsiu labiau surišta su Vilniaus universitetu. O čia namukas (moderniškas, Pervažos g.) – labai simpatiška!

Žinai, pupuliuk, varliuk, dūšiuk, man jau užteks rašyti! Parvažiuosiu tada, kada baigsiu muziejų aprašyti. Dėkui Dievui, jau mažiau dantį skauda. Turbūt nuštos. Lig šiol nieko gert negalėjau – nei šalto, nei karšto. Reikėjo sausą maistą valgyt. Bet džiaugiuos, kad pabadauau, – man į sveikatą! Manau, kad gal ketvirtadienį atvažiuosiu, išvažiuočiau 12.20 arba 17.05. Nelauk!

Duok savo snukeliuką mažytį!

*Marutė*

P. S. Pašto ženkle už 15 cnt nebegavau.

1940. III. 19

Vilnius

Į Kauną

Mano Jurgeliuk!

Šiandien jau visai kaip pavasaris! Jau dabar kasdien taip giedra! Kai aš einu iš Antakalnio miestan, sustoju ant tilto, kur Vilnelė įteka į Nerį. Visą kiaurą žiemą ji buvo užšalusi, o dabar šniokščia. Kai pažiūri, tas vanduo toks gyvas atrodo – ir iš karto priduoja pavasariškos nuotaikos! Koks dabar Vilnius gražus, kai užšvinta saulė, kai nebetauki nosies apykaklėn, kai rankos nešąla! Dabar tik ką grįžau iš Mokslo draugijos. Kaip tik buvo saulėlydis. Toks raudonas buvo dangus. Aš užlipau ant Petro bažnyčios kalvelės, kad daugiau saulės pamatyt. E, nemanyk, kad aš tada apie Tave nepagalvoju! Man saulėlydis tuoj Tave primena, ir aš džiaugiuos, džiaugiuos... džiaugiuos, kad kitą kartą tokį patį galėsim ir mudu abu pamatyt. Pagalvoju, kaip Tu saulėlydį praleidi, ar žiūri, ar pyksti, kad manęs nėra, ar gali, ar negali dirbt. O aš džiaugiuos, kad šią akimirką man puikus vaizdas prieš akis, dieviškos spalvos. Šiandien aš džiaugiaus grįždama, kad man gerai darbas eina. Na, ar ne malonu visą dieną praleist tik muziejuose? Šiandien buvau Wróblewskich bibliotekoj, Lenkų mokslo bičiulių draugijoj ir Lietuvių mokslo draugijoj. Visai kitaip jautiesi, kai žmogus nežabalas. Reikėjo truputį laiko ir dar

paskirsiu laiko vien tik pasiruošimui referato, tiksliau – elementarių žinių išmokimui. Jau dabar aš praktiškai besimokydama daug sužinojau. Kai mudu eisim Kaune į muziejų, o paskui Vilnių – į visus, aš Tave archeologijos išmokysiu. Dabar man taip įdomu pasidarė, nes tos kelios įgytos žinios man iš karto parodo daikto amžių. Jau gan lengvai atskiriu kelių tipų variantus, įvairių amžių raštus, stilius ir kt. O beveik viską reikia pačiai išmąstyti – lyginimo keliu su kitais to laiko Lietuvos radiniais ir kt., bet paveikslukų labai nedaug tėra.

Jurgi, kaip gerai, kad mudu keliausim! Leisimės ir per Vilniaus kraštą, ir per Žemaitiją! Apkeliausim visą Lietuvą! Aš turbūt nerimsiu visą savo amželį. Kad tik daugiau tų vasarų būtų! Šią vasarą, kai plauksime Ūla, Merkiu, pasieškosim titnagų. Atmink, juk tai dalykai prieš 5000–6000 metų! O jų ten labai pilna. Kai mes keliausim, nesiskubinsim. Išnaudosim visas progas – ir gamtą, ir žmones. Kai būsim vedę, keliausim ir tada. Puiku! Bus žmonėms gražu ir ramiau ant dūšios.

Aš priešais save turiu Tavo fotografiją. Tokia vėjinga diena ir Tavo plaukučiai pasišiaušę... Man patinki, toks linksmas. Visuomet būk toks, gerai?!

Sudie, angeliuk!

*Marutė*

1940. III. 30

Vilnius

Į Kauną

Mano Jurgeli, dobilėli!

Ech, žinai, kaip man gera šį kartą Vilniuje! Tiesiog kontrastas mano kambary – taip šilta, kad net su viena antklode per šilta gulėti. O gatvėse tikras pavasaris! Soduose ežerai, o, kai autobusas važiuoja, iš visų pusių purškia fontanai, tada reikia prie sienos prispausti. Ir kai aš einu Vilniaus gatvėmis, man atrodo, lyg žengčiau per pūkus, o kiekvienas medis, kiekvienas namas, rodos, skleidžia tokį aksominį kvapą – ir taip gera gera ant dūšios...

Laiminga aš vakar buvau, kai vakare žingsniavau iš radiofono namo. Toks pasitenkinimas visos dienos darbu! Baigiau knistis Mokslo draugijoje, visą popietį prabuvau pas pabėgėlius\* ir užrašiau nemažai dainų, burtų. O 21 val. skaičiau paskaitą! Vis tai Lietuvai geras darbelis!

Oi įdomu buvo! Užsispyriau būtinai pati skaityti, kad išbandyčiau ateičiai, ar mano balsas tinka, ar nesijaudinsiu. Į vakarą taip buvau nuvargus ir taip pekliškai galva skaudėjo, kad net išsigandau, maniau, nebeištversiu. Nuėjau vaistinėn, išgėriau vaistų ir nubėgau radiofo-

\* 1940 m. studijuodama Vilniaus universitete Marija dalyvavo tautosakos rinkimo ekspedicijose. Ji užrašė daug dainų ir burtų apklaudama pabėgėlius – lietuvius ir gudus, pasitraukusius iš rusams atitekusių sričių.

nan. Ten viskas taip simpatiška! Inčiūra toks malonus. Nuvedė į kambarėlį, uždarė. O aš kad šokinėjau iš džiaugsmo, taip man linksma buvo! Tai paradoksas – kalbėsiu tam jaukučiam kambariukui, o mane girdės ir Jurgis, ir mama, ir daug kitų pažįstamų. Ir aš dainavau kartu su orkestru Mendelsono vestuvių maršą... Kai pranešė mano pavardę, aš dar išgėriau stiklinę vandens, kad gerklė neišdžiūtų... ir pradėjau. Nežinau, kaip kitiems atrodė, bet man tai buvo visai smagu skaityt. Inčiūra patenkintas, sako, kad tartis gera, na, ir kirčiavimas nešlubuoja.

Šiandien Vytautas mane ves į „Aidą“. Po truputį aš jį įšamoninsiu, kad daugiau sąžinės turėtų. Greičiausiai ir pinigus už paskaitą sau pasiimsiu, nes tik aš juos galiu atsiimti.

Tai matai, dobiliuk, o ar Tu linksmi leidi dieneles? Neliūdėk, berneli, mergužėlės vainelėn nejoja, jei išvažiuoja – neilgam, tuoj grįžta nameliuosna....

Dažnai pagalvoju, kodėl visoj Lietuvoj, o ypač Vilniaus krašte dainuojama apie tą baisiąją svetimą šalelę, vargingą martelės būtį. Nė vienos linksmesnės dainos nerasi, kur mergelė džiaugtųsi ištekėjusi. Anytos piktos, vyras muša, vyras girtas ir t. t. Visiškai nėra jokios laimės patyrimo ar džiaugsmo sukurti šeimą. Nes taip gera nebus, kaip pas savo radnų motinėlių. Žinoma, tiesa, kad tėvų meilė – didžiausia meilė. Bet gyvenimas eina, tėvai

neamžini, ir tai turėtų būti visai natūralu. Gal jau dabar mūsų liaudis tas liūdningas dainas daugiau iš tradicijos dainuoja.

Man labai patinka Andrius Kmitas. Aš juo susižavėjus tiesiog! (Tas Sienkiewicziaus [Senkevičiaus] Andrzej Kmicia.) Jame truputį savęs randu – tokios, kokia būčiau nesugadinta įvairių įtakų.

Grįšiu antradienį paskutiniu ju traukiniu.  
Sudie!

*Marutė*

1940. IV. 23  
Vilnius

Mano Mylimasai!

Šiandien Tavo vardo diena ir pavasaris toks gražus, o mes toli toli vienas nuo kito. Tačiau man ramu, visai ramu, ir toji ramybė dar kartą įrodo, kad mes tikrai mylimės. Aš Tavim tik džiaugiuos! Mes turbūt pasiekėm tokį laipsnį, kad aistringai kitų žmonių negalėtum įsimylėt, ar ne? Ach, kad tik visą laiką nesiskirtų mūsų kelias!

Taip aš norėčiau Tau šiandien giliai giliai į akis pažvelgti! Šį kartą Tavo vardinės vienišos, bet atmink, kad aš tikrai kartu su Tavim. Siunčiu smarkų smarkų bučkį ir „myliu“.



Marija Alseikaitė (antra iš kairės) pas pabėgėlius, Vilnius, 1940 m.

Laimingai praleisk tas pražaliavimo dienas!

Mano savijauta Vilniuje tokia pati kaip visados. Tik akys džiaugias, širdžiai gera, o kojos tik neša ir neša. Su pabėgėliais praleidau nepamainomai jaukius vakarus. Taip miela būt tarp tokių žmonių, kurie į tave gynomis akimis žiūri. Aš jiems pirkau bandelių, saldainių, o jie tokie dėkingi ir nuoširdūs! Ir ne tik mane pats darbas džiugina, bet buvimas

toje aplinkoje. Susitikti gražius žmones šioje žemėje yra didžiausia palaima. O Vilniuje aš jų daug sutinku, ir tai man labai palengvina. Kaip gražiai aną vakarą Bauzių šeima keturiais balsais dainavo! Tiesiog negalima atsidžiaugt. Tai laiminga šeima! Šiandien keturiese su dr. Puzinu prasibastėm pusę dienos po Vilnių. Pusryčiavom pas Štralį\*, išsikalbėjome įvairiomis temomis, ir tas žmogus pasidarė visai artimas. Buvom paskui užėję į antikvariatą knygų pasižiūrėt. Įsigijau vieną seną etnografinį dalyką.

Įdomūs dalykai dėjosi sekmdienį Katedroje. Visą laiką buvau ir visur aktyviai dalyvavau. Giedojom lietuviškas giesmes, himną, o paskui šaukėm: „Šalin Jałbrzykowskį [Jalbzykovskį]!“\*\* Tu neįsivaizduoji, kaip įsikarščiausi didžiausia minia puolė prie Jałbrzykowskio namų! Aš kone verkiau iš džiaugsmo. Kad staugėm, kad švilpėm, visais durų skambučiais skambinom, bet tas velnias vargšas turbūt iš išgąščio susitraukęs kampe lindėjo ir bijojo įsileist delegaciją. Gyvas Vilniuje gyvenimas ir tik per Vilnių lietuvių tauta sustiprės. Kokia laimė, kad aš galiu tai stebėt!

\* Restorano Pilies g. Nr. 26 šeimininko pavardė bei restorano pavadinimas.

\*\* Jałbrzykowski Romuald (1876–1955). 1926 m. jis buvo paskirtas Vilniaus arkivyskupu. Pasireiškė kaip okupacinės lenkų valdžios, siekiančios sunaikinti visa, kas lietuviška Vilniaus krašte, pagalbininkas. Lietuvius kunigus iškilnojo į gudiškąs parapijas, o į lietuviškąsias atkėlė lenkus. Kai 1939 m. Lietuva atgavo savo sostinę, Jałbrzykowski stengėsi visa išlaikyti kaip buvo lenkams valdant.

Kai mudu susitiksim, mes daug daug ką turėsime pasikalbėti, o dar labiau norėsime prisiglausti.

Bučiuoju Tave, širduk!

*Tavo Marutė*

1940. X. 22

Vilnius

Į Kauną

Širdužiuk!

Pagaliau, dūšia, ir Tavo laiškas.

Vilnius!

Aš jau ir vėl sustiprėjau.

Žinai, kad bėgu, kad lakstau per gatves, per kalnelius mano Vilniaus ir vis inkščiu iš džiaugsmo. Ir tik dabar pastebėjau, kad nebemoku vaikščiot, o tik bėgioju. Mat ir šalta, ir patogūs batai, o kartu ir entuziazmas.

Vilnius dieviškai atrodo, nė nepažint. Kaune rusiškos dainos, o Vilniuje – lietuviškos. Atsiguliau vieną vakarą, jau vos vos nesnaudžiu. Tylu. Tik iš tolo girdėt ritmiškas žingsniavimas. Arteja. Vienas balsas pradėjo ir tuoj pasipylė iš šimtų krūtinių. Tiek nuoširdžiai, tiek iš širdies: „Man nereikia kareivėlio, man tik reikia artojėlio...“ Spardžiaus ir pūčiau džiaugsmą pagalvėn. Nutolo, ir dar vis girdėt. Girdėjau ne aš viena, o daug daug žmonių ir



visi panašiai jautė. Smagi dabar Kosciuškos ir kt. gatvės. Kartais net išsižioti tenka, kai pamatai kokius nors chuliganiukus vaikus, lietuviškai kalbančius. Anksčiau tokie varliai tik „sakė – pasakė“ temokėdavo. Tikrų tikriausia, skirtumas didžiausias.

Vakarykštis koncertas mane nudžiugino. Programa man buvo pažįstama, todėl lengvai klausiau (Mocart, Beethoven, I simf., Čiurlionio „Miškas“ ir kt.). Pagražino solistas Bolinis, turįs tiesiog puikų balsą ir, be to, ekspresiją; visai gerai įsijaučiau. Dainavo rusiškai. Net bisavo.

Baisiai džiugu, kad koncertinė publika tiesiog šuoliais auga. Ir puskvailiai studentai – ir tie jau pratinasi. Galėjau rasti daugybę savo pažįstamų. Pilnas teatras. Didžiausia to lankymo priežastis – pigūs bilietai. Kodėl gi nenueit už 25–50 centų į teatrą, pamatyti draugus, simpatijas. Ausis pamažu įpras, o paskui ir pamėgimas.

Taigi ir geriau truputį pasidaro, kai ką nors linksmesnio randi.

Ankstesnių dienų nekenčiau ir dėl to, kad vis liūdnu dalykų klausiau. Eidavau į krautuves ir vis nieko negaudavau. Ir adatų, ir tų jau nebėr. Norėjau guminius padus batams nusipirkti, bet neturiu kantrybės. Be to, gal jau ir nebėr. Tu apsižiūrėk „Inkare“, nes tai praktiška, o puspadžiai kainuos 20 Lt.

Visą tą laiką aš beveik išimtinai bendrauju tik su knygomis. Nueinu tik aplankyti jaunavedžių – ligočių. Abu

serga. Brolienė inkstais, o Vytautas gripu ar tyfu\*, Dievas žino.

Baidarę išgelbėjau. Pasirodo, kad lig šiol ji buvo nuo liepos mėn. be jokios žinios ir pinigų palikta. Gerai, kad pasitaikė sąžiningas ir geras žmogus. Net pavardė buvo nepasakyta. Aš nuėjus užmokėjau ir ten pat žiemai palikau, nes malonus žmogus, baidarė bus gražiai užkelta ant aukšto. Garantija, kad jai nieko neatsitiks.

Ingė\*\* koncertuoja ir džiaugsmingai Tavo linkėjimus prisiminė, net plasnojo rankomis. Man puiku, kad čia Meilė gyvena. Galgi taip liks ir toliau. Visai namai, nes ir valgau visad drauge.

Dabar pasidariau bibliotekų lankytoja. Visus tarpupaskaičius sėdžiu didžiojoje universiteto bibliotekoje. Tu esi matęs, ten visai gera skaityti. Dar aną savaitę vis būdavau archeologijos seminare, dr. Puzino kabinete, nes tik jame šilta. Tekdavo ir dviese su daktaru būti. Dabar įsteigta ir nuo kito semestro pradės veikti Archeologijos katedra. Truputį ir aš dėl to turėjau galvą pasukti, nes mat renkami kandidatai naujai katedrai į klausytojus, o svarbiausia – į specialistus. Rimutė jau apsisprendė pereiti ir, žinoma, jau aiškus tos katedros akmens amžiaus asistentas. Rima jau gerai nusimano, iš pat pradžių koncentravosi vienam dalykui. Mano studijų kelias visai ki-

\* Šiltine.

\*\* Marijos pusseserės Meilės Lukšienės dukra.

toks, todėl ir sritis bus kitokia, ir kitoks kelias teks eiti. Pasiliksiu turbūt šiuropiai tuščioje Etnologijos katedroje. Visų svarbiausia – surasti save. Kai Tu būsi greta, o metodinių pavyzdžių turiu neblogų, gal ir neprapulsim. A, tiek to! Jei Tau įdomu, pakalbėsime.

Mano aną straipsniuką skaitė ir pažįstami, ir profesoriai. Gavau truputį per nosį, sako, reikėję apie kurį nors vieną dalyką rašyt, o ne viską sumaišyti (dr. Puzinas).

Šįmet man paskaitos – tik įdomios. Nebe gimnazistiškai aš jų klausau. Žinau, kas man įdomu ir kas man reikia žinoti. Štai Tau mano tvarkaraštis:

Pirmadienis:	11–13 val. Lietuvos istorija. Skaito I. Jonynas
	13–15 val. Lietuvos proistorė. J. Puzinas
Antradienis:	11–13 val. Lietuvos istorija
	13–15 val. Archeologijos seminaras
	16–17 val. Vilniaus krašto vietovardžiai. A. Salys
	17–19 val. Lietuvių klasikinė gramatika. P. Skardžius
	19–20 val. Baltų kalbotyros seminaras. A. Salys
Trečiadienis:	13–14 val. Proistorės tyrimo metodai. J. Puzinas
Ketvirtadienis:	13–14 val. Lietuvos pilys. J. Puzinas
Penktadienis:	11–13 val. Lietuvių folkloristika. J. Baldžius
Šeštadienis:	17–19 val. Liaudies epas. J. Baldžius

Iš viso tik 18 valandų. Dar prisidės leninizmas-markizmas. Dalykai mano dūšiai (4+1), tik, deja, vis man šalutiniai, bet būtini žinot. Turiu ypatingą norą susipažinti su Lietuvos istorija. Šiuos metus maždaug ir skiriu istoriniams dalykams: baltų klausimui, visai Lietuvos prostorei ir istorijai iki dabartinių laikų. Jau kitą seminarą teks susigriebti dėl siauresnės specialybės. Apvalus 20-ties metų skaičius turės man priminti, kad reiks gyvenimiškiau pradėti dirbti.

Matai, aš vis prasižioju apie tai, kas mane labiausiai kvaršina.

Bet padėk man šitame lėtame kilime, kuris turi būti mūsų gyvenimas.

Aš Tau irgi padėsiu.

Padaryk, padaryk, padaryk mane geresnę!

Deimanciuk!

Iš viso Tu mane viskuo labai džiugini. Padarykim, kad taip visad visad būtų! Aš tokia apsigimus, esu taip išlepinta, kad būnu gera ir prisirišusi tik prie to, kas man ką nors duoda. Visų giliausiąja savo dalelyte prisipažįstu, kad tam, kuris man gero trokšta ir daro nors kiek geresnę, jaučiu didelį didelį dėkingumo jausmą. Kad ir išorė aiškiai neparodydama. Ir Tu man jau esi daug daug padaręs. O ateitis? Ji man šviesi.

Ach, rašyčiau, filosofuočiau su Tavim ir iki nakties, bet vis tie išoriniai trukdymai. Namie koncertai ar pasi-